

**ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA
2023**

**A DOMINANCIAVISZONY TÜKRÖZŐDÉSE A KÉTPETÉJŰ IKREK SPONTÁN
BESZÉDÉBEN**

The appearance of dominance in the spontaneous speech of dizygotic twins

Témavezető: Dr. Szili Katalin adjunktus
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Gyógypedagógiai Tanszék

Készítette: Késmárki Kinga
JF1UF7
Gyógypedagógia BA
levelező tagozat
Kaposvári Campus

Intézet/tanszék: Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és
Könyvtártudományi

Kaposvár

2022

Tartalom

1. Bevezetés.....	2
2.1. Az ikrek	4
2.1.1. Az ikrek megközelítése biológiai nézőpontból	4
2.1.2. Ikerszületések Magyarországon.....	5
2.2. Az ikrek nyelvi fejlődése	6
2.3. Titkos nyelv („a páros elszigetelődés”)	8
2.4. Az ikrek identitása, én-tudat kialakulása.....	10
2.5. A megosztott figyelem	11
2.6. Az ikrek pár dinamikája és hatása egymásra	12
2.7. Az ikrek közötti dominancia.....	12
3. A kutatás bemutatása.....	14
3.1. A kutatás célja	15
3.2. Kutatási kérdések	15
3.3. A kutatás módszere, eszközei	15
3.4. A kutatás anyaga, feldolgozásának módszere.....	16
3.5. A kutatásban résztvevő alanyok.....	18
3.6. A vizsgálat eredményének bemutatása, elemzése	19
4. Összegzések	30
5. Kutatási kérdéseim bizonyítása.....	34
6. Összefoglalás, vizsgálati eredmények, kitekintés.....	36
8. Irodalomjegyzék	37

1. Bevezetés

Pályamunkám során az ikrek beszéd és nyelvfejlődésére helyeztem a hangsúlyt, különös tekintettel a dominanciaviszonyok tükröződésére. Céлом volt, hogy az ikrek beszéd fejlődéséről, egy komplex, átfogó képet mutassak be, továbbá vizsgáltam, hogy a dominanciaviszony mennyiben tükröződik az ikrek spontán beszédében.

Témaválasztásom egyik fő oka a személyes érdeklődésem a téma iránt. Mindig különös kíváncsisággal figyeltem az ikreket, elsősorban külsőleg csodáltam őket, hogy mennyi külső tulajdonságban hasonlítanak egymásra. A szembetűnően megnövekedett ikerpárok létszámának hatására motivációt éreztem ezen téma mélyebb feltárására. Tanulmányaim során, az ikrek szemmel látható hasonlóságaiakon kívül a belső tulajdonságok és képességek is

felkeltették figyelmemet. Tényleg olyan egyformák, mint azt gondoljuk róluk? Az első benyomásra nagyon hasonló ikrek között vajon milyen különbségeket lehet felfedezni?

A hangsúlyt igyekeztem a logopédia szakiránynak megfelelően kiemelni, ezen belül elsődlegesen a beszédfejlődés területének vizsgálatával foglalkoztam. Általános köztudatban él, hogy az ikergyermekek többségének beszédfejlődése az egyke kortársaikhoz képest késésben van. Sok kutatót foglalkoztatott, hogy milyen kockázati tényezők állhatnak ennek háttérben, illetve a genetikának, vagy a környezeti tényezőnek van benne nagyobb befolyásoló szerepe. Mai napig kérdés, hogyan lehetséges, hogy míg az ikerpár egyik tagja a beszéd területén nem mutat elmaradást, testvére igen, hiszen a génállományuk azonos, illetve a környezeti hatások is részben ugyanazok, ugyanabban a családban élnek, ugyanabba az óvodai csoportba járnak. Vajon mennyiben járul hozzá ehhez a különbségekhez a dominancia? Ezen kérdések kellőképpen felkeltették az érdeklődésemet, hogy a továbbiakban mélyebben foglalkozzak a témakörrel.

Pályamunkámban 3-8 év közötti kétpetéjű ikergyermekek spontán beszédét vizsgáltam páros, illetve egyéni helyzetben. A vizsgálatok során a bennem megfogalmazódott kérdésekre kerestem a válaszokat: van-e különbség a két eltérő vizsgálati helyzet között, a dominanciaviszony tükröződésének tekintetében, illetve szituációtól függetlenül tapasztalható a dominancia jelensége, mely kihat a teljesítményre is.

A témához kapcsolódóan tudományos szakirodalmat, és cikkeket egyaránt tanulmányoztam és elemeztem. Törekedtem arra, hogy több forrásból, minél több szerzőtől és változatos platformról szerezzek hiteles információkat a témáról, melyeket össze tudok vetni és párhuzamba is tudok állítani egymással. A témával kapcsolatos szakirodalom száma kevésnek mondható, leginkább folyóiratokban, tanulmányokban megjelent cikkek jellemzőek. Hazánkban Métneki Júlia az ikrekkel kapcsolatban egy teljes körű könyvet adott ki, mely az egyik kiindulópontom volt.

Az első fejezetben az ikrekre tértem ki. Az elején röviden biológiai szempontból közelítettem meg az ikreket. Fontos, hogy először tisztázzuk az iker szó fogalmát, milyen definíciót használ egyes szakirodalom, illetve milyen ikertípusok vannak. A fejezetben hangsúlyt fordítottam az ikrek nyelvfejlődésének jellegzetességeire, elmaradásaikra és a háttérben húzódó vélhető okokra. Az ikrek személyiségének a fejlődésére, identitástudat kialakulására is kitértem, különös hangsúlyt fektetve a korai kötődés kulcsfontosságú szerepére,

illetve a párdinamika megjelenésére. A misztikus kapcsolat egyik különlegességéről a „titkos nyelvről” is említést tettem.

A dominancia viszonyok tükröződése ikergyermek szponán beszédében című tanulmányban az egyetétű ikrek esetében vizsgálta meg a dominancia viszonyokat. (Laczkó, 2012) Ezen tanulmány ösztönzött arra, hogy a gyakorlatban vizsgáljam a dominancia tükröződését a kétetétű ikrek beszédében. A kutatásomat egyrészt ezért is tartom érdekesnek, mert kétetétű ikrekkel végeztem el a vizsgálatot, másrészt a különböző vizsgálati szituációban – páros, illetve egyéni – megnyilvánuló különbségeket, észrevételeimet is összehasonlítottam. Beszédvizsgálaton kívül interjút készítettem az ikrek szüleivel, azzal a céllal, hogy ők tapasztalják-e a dominancia meglétét, és ha igen, akkor ez miben nyilvánul meg. Pályamunkám egyedisége véleményem szerint a kutatásban rejlik, melynek eredményei remélhetőleg közelebb visznek az ikergyermek beszédfejlődésében rejlő különbségeik megértéséhez. **2.**

2. Elméleti háttér és fogalmi meghatározások

2.1. Az ikrek

2.1.1. Az ikrek megközelítése biológiai nézőpontból

Dolgozatom megfelelő bemutatásához szükségesnek tartom, hogy először az ikrek biológiai nézőpontú megközelítését tárgyaljam, valamint néhány fogalmat tisztázzak, melyekre a későbbiek folyamán hivatkozni, építeni fogok.

Az „iker” szó fogalmi meghatározása: „Egyszerre született két gyermek egyike, akiket egy édesanya egyszerre hordott ki és szült meg a testvéreivel. Az ikrek szó mindkét egyszerre született gyermekre vonatkozik.” (Métneki és Pári, 2020, 21.o.) Az ikrek biológiai viszonyulása szempontjából fontosnak találom az ikertípusoknak a rövid bemutatását és azok meghatározását. Zigozítás¹ tekintetében beszélhetünk egyetétű, két- és többetétű ikrekről.

Egyetétű ikrek: Eredetéről elmondható, hogy egy petesejt és egy spermium találkozásának eredménye. A nemek tekintetében minden esetben egyneműek és genetikailag is 100%-ban megegyezők. Az egyetétű ikrek külső szemmel szinte teljesen egyformák, gyakran összetéveszthetők egymással. Ahogy a régi szólás is mondja: „Olyan egyformák, mint

¹ Zigozítás szerint: hány megtermékenyített petesejtből fejlődnek, a fogamzás típusát jelenti (Métneki Júlia, Pári András (2020): *Az ikrek biológiája*. In: Ikerkutatás és epigenetika. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 21.o.)

két tojás.” vagy, ahogy Métneki Júlia fogalmaz: „Biológiai szempontból az egyik tökéletes másolata a másinak.”

Kétpetējű ikrek: Eredetét illetően két petesejt és két spermium találkozásának eredménye, melyek közel azonos időben termékenyülnek meg. A nemek tekintetében 50%-ban megegyező és 50%-ban különböző az arányuk. Genetikailag is 50%-ban mondhatók azonosnak. Kétpetējű ikrek a külvilág számára könnyebben megkülönböztethetőek, ők lehetnek ellentétes neműek is. Szakirodalomban olvasható, hogy a kétpetējű ikreket tulajdonképpen tekinthetjük szimpla testvéreknek is, hiszen az egypetējű ikrekkel szemben génállományuknak csupán csak az 50%-a azonos. Nem szabad eltekinteni attól a tényről, hogy a kétpetējű ikrek már magzati korban is együtt vannak jelen, már a méhen belüli időszakban elkezdődik kettőjük kapcsolata. Az életkort tekintve teljesen azonosak, melynek a fejlődés szempontjából befolyásoló szerepe van. (Métneki, 2005; (Métneki és Pári, 2020, 21.o.) Az azonos életkor jelentős funkcióját a dolgozatomban a nyelv és a beszédfejlődés tekintetében fogom részletesebben tanulmányozni.

2.1.2. Ikerszületések Magyarországon

Az 1990-es éveket követően az ikerszületések száma jelentősen emelkedett, melyet a Központi Statisztikai Hivatal 2014/9. számú kiadványában a grafikonos táblázat jól szemléltet. Magyarországon 2012-ben az ikerszületési arányszám 32% volt, (KSH, 2014) körülbelül minden 74. szülés során ikrek látnak napvilágot. Magyarországon egyes becslések szerint jelenleg 90 ezer ikerpár él. A világ különböző pontjain az egypetējű ikrek aránya szinte azonos, míg a kétpetējű gyermekek számában földrajzi régióként, illetve népcsoportonként jelentős eltérések mutakozhatnak. (Fazekas, 2011)

A növekedési tendencia háttérben állhat az a tény, hogy az elmúlt évek során megváltoztak a gyermekvállalási szokások, a szülők egyre későbbi életszakaszában következnek be a gyermekvállalás. Statisztikai adatokból tükröződik, hogy az életkor emelkedésével párhuzamosan növekvő tendencia figyelhető meg az ikerszületések számát illetően. (Pári, 2011) Kutatások szempontjából ez a növekedés pozitívumként említhető meg, például az orvostudomány fejlődésében is nagy szerepet játszottak az ikrekkel való vizsgálatok. A kutatók információkat szereztek azzal kapcsolatban, hogy melyek azok a betegségek, amik genetikailag örökölhettek. Az utóbbi években a klasszikus ikerkutatások mellett az epigenetikai ikervizsgálatok is központi szerephez kerültek. (Métneki, 2019)

2.2. Az ikrek nyelvi fejlődése

Az ikrek helyzete számos nézőpontból sajátosnak tekinthető. Nevelést illetően jó néhány kérdés merülhet fel a családok, a szülők és a pedagógus társadalom számára is. Fejlődésük tekintetében a helyzetük eltérő, mind a motoros, a kognitív és a beszédfejlődés területén. Az ikrek nyelvi fejlődését illetően számos kutatást végeztek már a szakemberek, melyek mind különböző szempontból közelítették meg a nyelvet. Néhány kutatásban (többek között: Stromswold, 2001; Künzel, 2010) arra a kérdésre keresték a választ, hogy a genetika miképpen befolyásolja a nyelvelsajátítást, illetve a különböző nyelvi területeket.

Bishop (1991, idézi Gósy és Pregitzer, 2019) megállapítása alapján a genetika befolyásoló szerepe különösen akkor mutatkozott meg, ha az ikerpároknál nyelvi zavar állt fent. A tipikus fejlődésű gyermekek teljesítményében a genetikai tényezők a gyerekek egynegyedénél és felénél játszottak szerepet. (Gósy és Pregitzer, 2019)

Brewer (2016, idézi Gósy és Pregitzer, 2019) észrevétele érdekes, mely szerint azok a tesztek, melyek a beszéddel kapcsolatosak a környezeti hatásokkal állnak kapcsolatban, és a genetikának főként a nem beszédjellegű hallási feldolgozás és különösen a hangmagasság differenciálásában vélt eredmények alapján van befolyásoló hatása. (Gósy és Pregitzer, 2019)

Az eddigi kutatások alapján tényként említhető meg, hogy az iker és nem iker populációt összehasonlítva eltérés figyelhető meg a fejlődést tekintve. Laczkó (2011) vizsgálatában kitér arra, hogy az ikrek mozgásfejlődése is elmarad egyke kortársaikéhoz képest, illetve az egypetűjű ikrek egymáshoz viszonyított mozgásfejlődésében szintén lehet időbeli különbség. Az ikergyermek e tekintetben elmaradást mutathatnak a beszédfejlődésben is, például mondataik rövidebbek, a szókincsüket, közléseik grammatikai struktúráját illetően is szegényesebb a kifejezőképességük. Ez a megállapítás nem egyenlő azzal, hogy az ikrek nyelvfejlődése minden esetben elmarad a kortársaikhoz viszonyítva, ahogyan erre Gósy Mária és Pregitzer Márta (2019) is utalt. A prevenció és a nagyobb odafigyelés végett azonban fontos az előbb említett megállapítás.

Az ikrek beszédfejlődését tekintve elmaradás tapasztalható. Beszédükre a kortársaikkal párhuzamba vonva késés jellemző. A korábban azt feltételezték a kutatók, hogy az elmaradás hátterében genetikai tényezők állnak, mára azonban arra a megállapításra jutottak, hogy az eltérő fejlődésért főként a környezeti tényezők a felelősek. A genetika csak kismértékben gyakorol hatást a nyelvi fejlődésre. (Déva, 2011) Az elmaradás egy óvodai csoportban a

pedagógus számára is feltűnhet. Később kezdenek el beszélni, kevesebb szót és egyszerűbb mondatokat használnak. Az ikrek esetében a dajkanyelv használata is tovább fennmaradhat, mint az egyszülött kortársaiknál. Különösen az egypetéjű ikreknél gyakran mutatnak előfordul beszédzavar, mint például pöszeség, dadogás vagy hadarás. Nyilvánvalóan a szülők részéről ez némi nyugtalanságot, feszültséget von maga után. Kiemelném Métneki (2005) egyik elgondolását, mely szerint az ikrek nyelvelsajátítása, beszédfejlődése nem tekinthető rosszabbnak vagy lassabbnak az egyszülött kortársaikhoz képest, hanem csupán más. Dolgozatomban ezt a másságot, eltérést kiemelve közelítem meg a beszédfejlődést.

Az ikrek nyelvfejlődésének elmaradását tekintve a szakirodalom, illetve a tanulmányokkutatók több szociális tényezőt említenek meg, hoztak összefüggésbe. Az elmaradás hátterében meghúzódó okokat illetően a tudományos irodalom között konszenzus állapítható meg. Ranschburg Jenő (2009), Bagdy Emőke (2020) és Laczkó Mária (2012) megegyező szociális okokból közelítették meg az ikrek nyelvi elmaradásának vélhető indokait. Gósy Mária és Pregitzer Márta (2019) is megemlíti az eltérő környezeti ingerek hatását. Fontosnak tartom kiemelni, hogy az elmaradás vizsgálata során a szülési komplikációkat, a magzati fejlődést is figyelembe kell venni. A következőkben a szociális tényezőkre helyezem a hangsúlyt, abból a nézőpontból, hogy ez miképpen befolyásolja a nyelvfejlődést. A szociális okok, melyeket a témával foglalkozó szakemberek kiemeltek a következők: az anya megosztott figyelme, a páros elszigetelődés (titkos nyelv), az ikrek versengése egymással. (Métneki, 2005)

Az előbb felsorolt három szociális ok nagyon szoros kölcsönhatásban, összefüggésben van egymással. Az anyai figyelemhiány érzetéből adódóan az ikergyermek kapcsolata erősödhet. Minél erősebb a gyermekben az anya hiányérzete, annál inkább kialakul a két gyermek közötti szorosabb kapcsolat, hiszen ők egymás számára biztonságot nyújtanak. A figyelemhiány érzete okán versengésbe kezdenek egymással az anyai figyelemért, gondoskodásért, törődésért. Ez érthető, hiszen idejük nagy részét az édesanyjukkal közösen töltik, azaz mind a két iker jelen van. Tulajdonképpen az említett okok elképzelhetők egy láncreakciónak. Az egyik ok jelenlétének hatására megjelenhet a következő, ami kiválthat egy újabbat. Ebből kifolyólag is lényegesnek tartom a témával való foglalkozást. Az említett okokat a következőkben külön-külön részletesebben taglalom a nyelvfejlődés szempontjából. (Métneki, 2005; Laczkó, 2012)

2.3. Titkos nyelv („a páros elszigetelődés”)

Az ikergyermek kapcsolata különleges, titokzatos, ami már az anyaméhben elkezdődik. Egymás gondolatait képesek csupán egy mozdulatból, vagy akár egy gesztusból is megérteni. Igénylik egymás közelségét, szociális közegben is általában együtt játszanak, biztonságot nyújtanak egymás számára.

Drjenovszky, Hegedűs és Pári (2013) kutatásának érdekessége az ikerhelyzettel járó pozitívumok és nehézségek témában abban rejlik, hogy a szülők oldaláról közelíti meg az ikerhelyzettel járó előnyöket és hátrányokat. A tanulmány rávilágít arra, hogy a szülői közösség megfelelően látja az ikerléttel járó előnyöket és nehézségeket is, hiszen ennek a kapcsolatnak két pólusa van. A szoros, zárt ikertestvéri kapcsolatnak a pozitív oldala szempontjából kiemelendő az empátia, odafigyelés, segítőkészség fejlődése, biztonságérzet, megnyugvás érzése. Ezt a pozitív pólust az előbb említett kérdőíves kutatás eredményei alapján a külvilág jobban erősíti, hiszen számukra ez a szembe tűnőbb. Ezen titokzatos kapcsolat negatív oldalát is fontosnak tartom megvizsgálni, hiszen így kapunk egy komplex, átfogó képet. A beszéd és a nyelvi fejlődés szempontjából központi szerepet tölt be a környezeti hatás, a környezettel való kapcsolattartás, a külvilágból szerzett ingerek. A fejlődéshez azonban megfelelő ismereti és érzelmi kapcsolatra van szükség. *„Az embergyerek megtanulja a beszédet; ehhez olyan stabil, és mégis változatos környezetben kell élnie, amely beilleszkedik a társadalom szervezetébe, s olyan beszélőtárs kell neki, akinek beszédszínpontja magasabb, mint az övé.”* (Mérei és V. Binét, 1993, 56.o.). Az ikrek speciális nyelvi környezetének meglétéről több szerző is említést tett, melyekből következtethetünk, hogy az ikreket más ingerek érik az első néhány évben, mint például az egyedül nevelkedő gyermeket. Crystal (2003) enciklopédiájában kifejti, hogy a nyelvfejlődés szempontjából miképpen befolyásol ez a speciális környezet. Az egyik az instrukciókat, feladatokat szüleiktől, vagy esetleg idősebb testvéreiktől kapják. Ez az ikrek esetében nem teljesül, hiszen ők az idejük nagy részét együtt töltik, egymással kommunikálnak, a két testvér nyelvi képességei egymáshoz viszonyítva nagyon hasonló szinten vannak. A hasonló nyelvi szint hozzájárul ahhoz, hogy sokkal primitívebb, lényegesen leegyszerűsítettebb módon is képesek legyenek egymással diskurzust létrehozni. A külvilágból származó ingereknek, felnőttekkel, illetve a nagyobb testvérekkel való interakciónak fontos szerepe van a nyelvelsajátítás folyamatában.

Egy ingerszegény környezet rendkívül kedvez, és megfelelő alapjául szolgál annak, hogy egymás között egy saját kommunikációs rendszert építsenek ki, melyet csak ők ketten értenek. Az elszigetelődés következményeként alakulhat ki a kriptofázia, mely jelenséget Zazzo nevezett el. (Mérei és V. Binét, 1993) Ezt a jelenséget a tanulmányok különböző nevekkal, szinonimákkal illetik, mint például titkos nyelv, ikrek nyelve, autonóm nyelv, privát nyelv vagy sajátos nyelv. Megítélések szerint ikerpárok 40%-ánál fordul elő a különleges beszéd valamilyen formában, legfőképpen az ikerpárok 2. életévében. Figyelemfelhívást különösen akkor kapnak az esetek, ha az 5. életévük után is fennmarad az egyéni kommunikáció. (Crystal, 2003) Előfordulási arányokat illetően az egyetértéjű ikreknél kétszer olyan gyakori a jelenség, illetve a fiúknál gyakoribb. (Métneki, 2005) Kétségtelen, ha az ikrek a saját nyelvükön kommunikálnak, az negatívan befolyásolja a beszédfejlődést. Kettőjük között olyan kapcsolatot alakítanak ki, ahol már a hanglejtésből, gesztusokból, kitalált szavakból is jól megértik egymást. Grammatikailag is egyszerűbb szerkezeteket használnak, aktív szókincsük szegényes. Az aggodalom főként az életkor előrehaladtával kezd bekövetkezni, mikor a gyermekek még mindig a kettőjük zárt kapcsolatához ragaszkodnak, a külvilági ingereket kizárva.

Kriptofáziával kapcsolatosan néhány eset a köztudatban is jelen van, melyek közül egy esetet emelnék ki. A Kennedy ikrekről bizonyára már többen szerezhettek tudomást, akik az 1970-es években az esetükkel nagy média nyilvánosságot kaptak. Lurija és Judovics ikerkísérlete két kisfiú gyermek esetében vizsgálta a kriptofázia jelenségét. A két fiú teljesen bezárkózott, kizárták a külvilágot és csak egymással kommunikáltak a saját nyelvükön. A vizsgálat során a két gyermeket szétválasztották és a fejlődésben nagyobb elmaradást mutató gyermek beszédfejlesztésben részesült. Pozitív irányú fejlődést tapasztaltak mind a két ikernél, mely főként a társas interakcióknak volt köszönhető, a társas helyzet átrendezésének. (Mérei és V. Binét, 1993; Bagdy, 2020)

Összességében elmondható, hogy a páros elszigetelődés mérsékelése nagyon lényeges, hiszen minél kevesebb kapcsolatot létesítenek az ikrek a külvilággal, annál zártabbak lesznek és ezzel párhuzamosan az ikrek közötti sajátos nyelv használata is fokozódik. A szociális kapcsolatteremtés hiánya esetén előfordulhat, hogy csak a saját nyelvüket használják. Ez esetben már sokkal inkább pszichológiai segítségre van szükség. A kriptofázia egy átmeneti jellegű jelenség, mely idővel eltűnik, viszont a kettejük zárt kapcsolata, elszigetelődése kedvez a dominancia viszonyoknak, azok megerősítéséhez hozzájárul. (Métneki, 2005)

2.4. Az ikrek identitása, én-tudat kialakulása

Ebben a fejezetben szeretném kiemelni az önálló individuum fontosságát és kialakulását különösen az ikrek szempontjából. A személyiség jelentős szerepet játszik az ikrek közötti dominancia, a szerepmegosztás létrejöttében. Az identitás kialakulása kevesebb figyelmet kap a hétköznapiakban, pedig a személyiség fejlődése élethosszig tartó folyamat. A korai kötődés meghatározó szerepet foglal el egy gyermek személyiségfejlődésében, mely során az anya-gyermek közötti kapcsolat, a harmónia kulcsfontosságú. (József, 2011)

Bagdy (2020) az ikerség szociológiai és pszichológiai összeköttetéseit vizsgálta. Az identitás kialakulása ikrek tekintetében egy különös jelenség, esetükben a korai kötődés kialakulása egy speciális helyzet. Az ikrek személyiségfejlődését tekintve, a szakemberek a mai tudásuk alapján két tényezőt említenek: az egyik a szelf, a másik a páreffektus.

Az első kapcsolat, a külvilággal való kontakt nem az édesanyával történik meg, hanem már az intrauterin élet során szoros kötődés alakul ki a két magzat között. Kapcsolatuk rendkívülisége már az anyaméhben belül elkezdődik, ahol kilenc hónapon keresztül fokozódik az összetartozás érzése. Már ekkor képesek egymással nonverbális úton kommunikálni, kapcsolatot kialakítani. Különlegességük, hogy önérzékelésük nem az édesanyai test ingereinek viszonylatában zajlik le, hanem egymás felfedezésében, észlelésében. (Bagdy, 2020) Magzati korukban érzik, szorítják, nyomják egymást. Alessandra Piontelli (2019) az ikerpár magzati korban történő vizsgálata során kimutatta, hogy az ikrek tudnak egymásról, megérintik a másikat, összedugják a fejüket, felébresztik egymást. (Pekár, 2012) A páron belüli ingerlés csakis az ikrek esetében van jelen. Prenatális pszichológusok szerint ez azt jelenti, hogy az ikrek már eredendően társas, illetve érzelmi kapcsolatokban léteznek. A köztük jelenlévő kötődés már a fogantatás pillanatában kezdetét veszi. (Piontelli, 2019)

Az anyához való kötődés kialakulásának a folyamata már eltérő módon zajlik le a két gyermeknél. A kapcsolat kialakulásában szerepet játszik az anyának a viszonyulása az ikergyermekeihez. Fontos említést tenni arról, hogy az ikrek esetében az anya kapcsolata, viselkedése is némileg eltérő, hiszen a figyelmét nem egy gyermekre kell összpontosítania, mint például az egykék esetében, hanem meg kell osztania. (Bagdy, 2020) Ez a tényező szerepet tölt be az ikrek nyelvelsajátításának elmaradásának háttérében, melyről a későbbiek során kicsit részletesebben említést teszek. A helyzetük azért is mondható még különlegesnek, hiszen az ő

esetükben nem csak az édesanyától kell megkülönböztetni magukat, hanem az ikertestvérüktől is, aki szinte a nap 24 órájában mellette van.

Megállapítások alapján, hogy a 24 hónapos ikrek 40% van tisztában a saját nevével és testtudatuk, testképük is bizonytalanságot mutat, 42%-ban a testvérük testén mutatják meg nevezett testrészt. (Bagdy, 2020) Identitástudatuk labilis, nagyon erős bennük a kettőjük szimbiózisának a kapcsolata. Saját független identitás meghatározása az egypetűjű ikrek esetében nehezebb. Pszichológusok megállapítása szerint az egypetűjű ikrek sokáig összetévesztik a testvérükkel a tükörben visszaköszönő tükörképet. (Métneki, 2005)

A kommunikációjukban is megmutatkozhat a bizonytalan identitás. Jellemzően az *én* személyes névmás előtt a *mi* személyes névmás megjelenése és a birtokviszony zavara. (Bagdy, 2020) Az identitás kialakulásában az ikrek felé intézett kommunikáció is kardinális.

2.5. A megosztott figyelem

A beszédelsajátítás szempontjából a külvilág kulcsfontosságú szerepet tölt be a nyelvelsajátítás tekintetében, ezen belül az anya-gyermek kapcsolat nagyon hangsúlyos. Egyszülött gyermek esetében is el kell telnie néhány hétnek, mire az édesanya és a csecsemő egymásra hangolódik, megismerik egymást és az anya megfelelően reagál a csecsemő jelzéseire, sírásaira. Két gyermek esetében ez még nehezebb, komoly szervezést igényelhet a szülők szempontjából. Ez a megosztott figyelem, illetve figyelemhiány hozzájárulhat ahhoz, hogy az ikrek összezárjanak, esetleg kizárják a külvilágot. Az ikreknek meg kell osztaniuk a szülők figyelmét, és néhány szülő az ikrek megosztásával oldja meg a helyzetet: „anya gyermeke” és „apa gyermeke” kapcsolat alakulhat ki. Moilanen és Pennanen (1997) tanulmányában 234 ikerpárt vizsgáltak 21 éven keresztül, azt a következtetést vonták le, hogy az anyák szorosabb köteléket alakítottak ki a gyermekkel, mint az apák, ami jobb önbizalmat és gyorsabb nyelvelsajátítást váltott ki a gyermekkorban.

Jelenleg kevésbé szerepel a köztudatban, hogy az ikerlét nem egyenlő azzal, hogy ők egy elválaszthatatlan páros, és jó néhány esetben a feléjük intézett interakciókat is többes számban kommunikálják. Intézményes nevelés keretein belül, például az óvodában gyakran előfordulhat, hogy a pedagógusok is így fordulnak a csoportjukba járó ikergyermek felé.

Értekezések szerint a beszéd megoszlik a két gyermek között és az édesanya leterheltségéből adódóan az ikergyermek felé intézett interakciók nyelvtanilag egyszerűbbek és rövidebbek, kevesebb magyarázatot tartalmaznak. (Métneki, 2005)

Az ikrek közötti versengés többféle módon nyilvánulhat meg. A legtöbb esetben a tanulmányok az anyai figyelemért való versengést emelik ki. A folyamatos hármass kapcsolat során, mind a két egyén az anyáért versenyezik. A versengés megnyilvánulhat a beszédjükben is, rendszerint előfordul, hogy nem várják meg egymás mondandóját, közbevágznak, testvérük helyett válaszolnak. (Déva, 2011)

2.6. Az ikrek pár dinamikája és hatása egymásra

Az ikrek személyiségéről elmondható, hogy a „mi tudat” erősen dominál. Ezzel szemben elmondható, hogy a különbözőségeik iránt a társadalom is rendkívül érdeklődő. Az ikergyermekek közt távolabbi kapcsolatban álló személyek elsődlegesen csak a külső tulajdonságok alapján tudnak különbséget tenni. Ezzel szemben a szorosabb, közelebbi kapcsolatban állók belső tulajdonságokkal, személyiségi jegyekkel is különbségeket tudnak tenni. Különbségek nyilvánítása a gyermekek képességeit összehasonlítva is megjelenhet, azonban a megkülönböztetésekkel óvatosságnak kell lenni, hiszen a gyermekek ezek tudatában elkezdhetnek egymással rivalizálni. A nagyon erős, feltűnő hasonlóság esetében a különbség még vonzóbb és ezáltal fokozódik. A szoros összetartozás érzésén túl elkezdődnek a különbözőségeknek a hangsúlyozása, a párok között egy versengés alakul ki. Az egyéni identitás kialakításának kulcsa a különbözőségek hangsúlyozása. (Bagdy, 2020)

Az ikertestvérek egymásra való hatása hozzájárul az egymás közötti szerepek megosztásához. Az idő előrehaladásával növekvő tendencia figyelhető meg az ikrek közötti egyéni különbségek megjelenését illetően. (Métneki, 2005) Zazzo (1960) igazolta, hogy a magzati versengés (3000 g összsúly után), születési sorrend, súlykülönbség, szülés után bekövetkező történések már eleve eltérő kiindulási pontot jelentenek. (Bagdy, 2020)

2.7. Az ikrek közötti dominancia

Dominancia alatt a vezető, meghatározó, uralkodó, befolyásoló, irányító és a fölrendelt szerepeket érthetjük. (Bakos, 2009)

A dominanciához kapcsolódó nézetek évtizedes tradíciókhoz köthetők. Bibliai történetekben, ókori görög és római legendákban egyaránt gyakran fordultak elő ikertörténetek. Az események központjában az ikrek rivalizációja egy jelentős alkotóelem volt. Az ikrek versengése, állításuk szerint már a születésük előtt elkezdődik. Az elsőszülöttség igen számottevő a régi mítoszok szerint. Évekkel ezelőtt az elsőszülöttséggel volt összefüggésben a családi örökség, a hatalom öröklésének a joga, és előfordult, hogy az életben maradásban is

közre játszott. Európai népek az elsőszülött gyermeket tekintik az idősebb testvérnek, vannak azonban olyan népek, akik szerint az elsőszülött csupán körülnéz és jelzi a testvére érkezését. (Métneki, 2019; Piontelli, 2019)

A dominancia nyilvánvalóan az egyke testvérgyermekek között is jelen van, mely természetes. Az ikerlét helyzetében ez egy kardinális pont, hiszen ők a napjuk nagy részét együtt töltik, egy óvodai csoportba, iskolába, különfoglalkozásra járnak és általában a baráti kapcsolataik is szinte megegyezők. Teljesen más egy saját otthoni környezetben rivalizáló egyke testvérpár dominanciája, mint egy közösségi, intézményes nevelés keretében megnyilvánuló domináns viselkedés. A nagyobb szociális közegben a többi gyermek, tanuló, pedagógus számára is szembeűnő lehet az ikerpár szerepmegosztása, melyet, ha tudatosan nem figyelnek oda, ők is megerősíthetnek. Egy rögzűlt szerepből a későbbiek során nagyon nehéz kilépni. (Métneki, 2005; Mérei és V. Binét, 1993)

Az ikrek közötti rivalizáció jelensége természetes, azonban fontos annak a mértéke. A versengés az anyaméhben elkezdődik, amint eléri a két magzat súlya összesen a 3000 grammot. A növekedéssel párhuzamosan csökken a méhen belűli hely, így elkezdődik a harc a kényelemért, a jobb fekvésért. Ezt a jobb helyet és az első születést a dominánsabb fél vívja ki. Méhen belűli küzdelmek születés után eltérő viselkedést és temperamentumot eredményeznek. (Pekár, 2015) A méhen belűli időszakban számos differencia lehet jelen, mint például eltérő nagyságű méhlepény, kevesebb magzatvíz, köldökzsinórban futóérhálózat. Az említett eltérések befolyásolják a hátrányosabb körűlményű iker helyzetét, ami a mozgásra, táplálkozásra, vérellátásra, növekedésre is hatással lehet. (Piontelli, 2019)

Az országok, kultúrák sokszínűsége az ikrekkel való bánásműdban, viselkedésben is megnyilvánul. Afrikában az ikergyermekes édesanyák rendszerint az egyik gyermekűket elöl míg a másikat hátul hordozzák. (Piontelli, 2019)

Egy kutatás a dominancia viszonyok megnyilvánulását vizsgálta az egypetéű ikrek spontán beszédében. A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy az ikerpár azon tagja, akinek a beszéde korábban indult, a beszédfejlődést tekintve vezetű egyén volt és még az általános iskola felsű tagozatában is megmutatkozott a domináns korreláció. A vizsgálatokat tekintve a dominancia a spontán beszéd morfológiai és szintaktikai szerkezetében egyaránt tükrözűdött. A beszédben vezetű iker mondatai hosszabbak és komplexebbek voltak. A beszéd folyamatosságát illetűen is alátámasztható a dominancia viszony. (Laczkű, 2012)

Az ikrek között jelenlévő dominanciát illetően Ebeling és munkatársai (2003) három különböző típust különböztetnek meg: fizikai, pszichológiai és verbális dominancia. Dolgozatomban a verbális dominancia jelenléte az érintett, így a következőkben ezt mutatom be. A verbális dominancia megléte a gyermekek beszéd és nyelv fejlődésére lehet negatív hatással. A szóbeli dominancia megnyilvánulhat abban, hogy az ikrek felé intézett kérdések során mindig csak az egyikük válaszol. Előfordulhat az is, hogy az egyik iker mindig válaszol a testvére helyett, helyette nyilatkozik. Tulajdonképpen az ikrek maguk között szerepeket osztanak be, az egyik a vezető-, míg a másik az alárendelt szerepet tölti be. A probléma akkor fokozódhat igazán, ha ezt a dominanciát a külvilág, azok a személyek, akikkel a gyermekek napi kapcsolatban vannak nem érzékelik, gondolok itt a szülőkre, nagyszülőkre és az őket nevelő/oktató pedagógusokra. Fontos lenne ennek kiküszöbölése, a gyermek figyelmeztetése például, hogy most nem hozzá, hanem a testvéréhez irányult a kérdés. Ha engedi a környezet, hogy a kettejük szerepe így maradjon, fokozatosan erősödni fog és így szocializálódnak be egy új közegbe. (Métneki, 2005)

Az ikrek közötti különbségek hangsúlyozása jelentős, mely az életkor előrehaladtával fokozódik. Az ikrek nézőpontjából a hangsúly a különbségen van és nem a „rájuk ruházott” szerepeken. Ezt az elgondolást támasztják alá azok a példaesetek melyeket a szülők osztottak meg Métneki Júlia (2005) Ikerk című könyvében. Például az ikerpár kapcsolatát tekintve a domináns, vezető szerepet betöltő személy betegség miatt rövidebb ideig távol marad, legyengül, ekkor a visszahúzódóbb szerepet betöltő egyén kinyílik, beszédesebb és bátrabb lesz. Tehát elmondható, hogy a kettejük kapcsolatát illetően a szerepek felcserélhetők. Azonban, ha a vezető iker meggyógyul, újra megerősödik az irányítást visszaveszi. (Métneki, 2005)

3. A kutatás bemutatása

Kutatásom során a dominanciaviszonyok megnyilvánulását vizsgáltam a kétpetűjű ikrek spontán beszédében páros, illetve egyéni vizsgálati szituációban. Felmérésemben nagy szerepet töltött be a már korábban említett dominanciaviszonyok tükröződése az ikrek beszédében című tanulmány. Kutatásom során az itt megfigyelt észrevételeket, javaslatokat, illetve a vizsgálata alatt felhasznált elemzési szempontokat is figyelembe vettem. Abból a felvetésből indulok ki, hogy a dominancia megmutatkozik az egypetűjű ikrek beszédében, melyet Laczkó (2012) vizsgálati eredményei is alátámasztottak. Az az ikergyermek, akinek a beszédindulása és

beszédfejlődése meghatározó, a kor előrehaladtával is tükrözi a dominancia viszonyokat. (Laczkó, 2011)

3.1. A kutatás célja

Jelen kutatással célom az ikrek közötti versengés jelenségére való felhívás, különös tekintettel a beszédfejlődésre. Céljaim között prioritást a két különböző vizsgálati szituációban tapasztalt észrevételek elemzése kapta, érdeklődést helyezve arra, hogy a domináns ikerpár a nyelvi képességek területét illetően magasabb fejlettségi szinten van-e, mint a testvére. Szeretném a szülők, illetve a pedagógusok figyelmét ráirányítani a dominancia meglétére. Hangsúlyozni szeretném, hogy az ikergyermeket a társadalom ne egy elválaszthatatlan párosnak kezelje, hanem külön egyénként, egyéniségként forduljanak feléjük bármennyire is hasonlónak.

3.2. Kutatási kérdések

A kutatásom elején az alábbi kérdések fogalmazódtak meg bennem:

Kutatási kérdéseimre a következő gondolatokat fogalmaztam meg:

1. Tapasztalható-e a kétpetűjű ikrek esetében is a dominanciaviszony a viselkedés és a nyelv területén?
2. A dominánsabb iker határozottabb személyiséggel rendelkezik a testvérét? Ennek hátterében megmutatkozik a nyelvi képességek magasabb szintje?
3. Érzékelhető-e egyéni vizsgálati helyzetben az alárendelt iker esetében pozitív irányú változás?
4. Reálisan látják a szülők a gyermekeiket? Észreveszik a dominancia jeleit?

A kutatástól azt várom, hogy a kérdéseimre választ kapjak, feltevéseimet igazolni tudjam, illetve további motivációt és érdeklődést indítson el bennem a témával kapcsolatosan.

3.3. A kutatás módszere, eszközei

A felmerülő kutatási kérdéseim bizonyításhoz elsőként az interjúkészítés módszerét alkalmaztam a gyermekek szüleivel, ezt követően az ikerpárok megfigyelését végeztem páros és egyéni szituációban. A kvalitatív módszer alkalmazásával vizsgáltam meg a gyermekeket, különös tekintettel a nyelvi képességek területén. Ez a fajta kutatási módszer lehetőséget adott arra, hogy a számszerű adatokkal alátámasztott eredményeim alkalmasak legyenek a kérdéseim igazolására. (Boncz, 2015)

A vizsgálat előtt a szülőkkel készítettem interjút, melynek kérdéseit a Logopédia vizsgálatok kézikönyvének beszédanamnézis részéből állítottam össze (1. sz. melléklet). A résztvevő gyermekekről az őket érintő releváns kérdések összeválogatásával beszédanamnézist vettem fel, melyek a szülők által megválaszolva táblázat formájában az 2. sz. mellékletben csatolva megtekinthetők. Az anamnézist a gyermekhez legközelebb álló személlyel végeztem el, jelen vizsgálat során minden gyermek esetében az édesanyával az otthonukban. A beszélgetés lehetőséget adott, hogy komplex, átfogó képet kapjak a gyermekek fejlődését illetően. Az interjú elkészítésénél meghatározott szempontok alapján, de rugalmasan tettem fel a kérdéseimet. A kérdésekre adott válaszok formálhatták az interjú további menetét. Törekedtem arra, hogy olyan információk birtokába jussak, melyekről úgy gondoltam, hogy a vizsgálati szituációban számomra majd nem körvonalazódnak ki. A szülői anamnézis során gyűjtött információkat a vizsgálatom eredményeivel összevettem, azzal a céllal, hogy a felmerült kérdésekre választ kapjak, hogy a szülők mennyire látják reálisan a saját gyermekeiket, illetve abban az esetben, ha jelen van az ikerpár között a dominancia az vajon feltűnik-e a szülőknek.

A vizsgálati szituációk minden esetben a saját tablet készülékemmel kerültek felvételre. Az ikergyermek megnyilatkozásait videó felvétel formájában rögzítettem. A videó felvétel készítése lehetővé tette számomra a pontosabb, hitelesebb, részletesebb és mélyebb elemzést. Az ikerpárok megnyilatkozásainak pontos feljegyzésén felül az eltérő vizsgálati szituációk során megjelenő testbeszéd, metakommunikációs elemek megfigyelése is nagyon árulkodó volt a dominancia jelenlétét illetően. Ezeket a megfigyeléseket szintén a Logopédiai vizsgálatok kézikönyve általános megfigyelési szempontok a vizsgálati helyzetben részeiből végeztem (3. sz. melléklet). A felvétel készítése előtt, az érintett gyermekek szüleivel egy hozzájáruló nyilatkozatot töltöttem ki, melyben engedélyezték számomra gyermekükről a kép- és hangfelvétel készítését.

3.4. A kutatás anyaga, feldolgozásának módszere

Kutatásom anyagát a képtetűjű ikergyermekek spontán beszédéről készített vizsgálat adja. A beszéd vizsgálata során, a gyermekek megnyilatkozásai nem voltak előre tervezettek. A résztvevő alanyok spontán beszédvizsgálatát a saját környezetükben – óvodai csoport szoba, logopédiai szoba, saját otthonukban – végeztem el, hogy a biztonságérzést biztosítsam számukra. A spontán beszéd felmérése előtt kötetlenül beszélgettünk, bemutatkoztunk egymásnak, az általános tájékozottsághoz kapcsolódó kérdéseket tettem fel, mint például: *Hogy*

hívnak? Mi a jeled? Melyik csoportba/osztályba jársz? Kik a barátaid? Milyen évszak van? Milyen az idő? Kivel/mivel jöttél ma óvodába/iskolába?... Ezzel célom a bizalmi légkör kialakítása és a feszültség oldása volt. Kérdéseimre való válaszadás során feljegyeztem, hogy mely ikerpár válaszolt többnyire elsőként, ismételték-e egymás mondatait, előfordult-e az, hogy az egyik fél számára kielégítő volt, ha csupán a testvére válaszolt.

A beszédvizsgálat első része párosával, mindkét iker jelenlétével történt, majd ezt követően egyéni helyzetben. Mind a két vizsgálati szituáció során a gyermekek elé egy képet helyeztem, melyről megkértem őket, hogy meséljenek. *„Nézzétek meg ezt a képet. Mit gondoltok, mi történik rajta?”* A két képet Juhász Ágnes: Logopédiai vizsgálatok című kézikönyvéből választottam (4. sz. melléklet). Páros vizsgálati helyzetben az artikulációs zavar vizsgálatának anyagából az összefüggő beszéd és kifejezőkészség vizsgálati részhez tartozó képanyagot használtam fel, egyéni helyzetben a diszlexiaveszélyeztetettség vizsgálatának anyagán belül szintén az összefüggő beszéd vizsgálatához tartozó képanyagot vettem alapul.

Időkorlát a vizsgálat során nem volt meghatározva. A gyermekek egyéni igényüknek megfelelően addig beszéltek, ameddig szerettek volna. Abban az esetben, ha túl hamar elakadás történt segítő kérdéseket tettem fel, melyek tovább lendítették a beszélgetést. A 7 ikerpárral a vizsgálat időtartama összesen körülbelül 1 órát ölelt át. Az említett időbe az előforduló szünetek és a feltett kérdéseim is beletartoznak.

Az ikerpárok megnyilatkozásait a videó felvétel alapján pontosan lejegyeztem. A gyermekek páros és egyéni helyzetben való megnyilatkozásai a 6. számú mellékletben olvashatók. Elemzéskor a viselkedést, testbeszédet is figyelembe vettem, illetve a következő nyelvészeti szempont alapján értékeltem a gyermekek beszédét.

1. Viselkedés, testbeszéd, metakommunikáció

A viselkedés elemzése során az alanyokról készített videó felvétel nagy segítség volt. A vizsgálati szituációkban megnyilvánuló hozzáállás tanulmányozása a megfigyeléseimen alapult. Figyelmet fordítottam az ikerpárok testhelyzetére, arra, hogy hogyan helyezkednek el az asztalnál. Előfordult-e esetleg, hogy az egyik ikerpár a másik elé hajolt, hátat fordítottak-e egymásnak. A mimika, a beszéd közben jelenlévő gesztikuláció is árulkodó lehet a dominanciát illetően. Tikk, illetve egyéb pótcselekvések (körömrágás, ujj piszkálás, ruha gyűrögetés) megjelennek-e? Szemkontaktus felvételét, illetve a két ikerpár elé helyezett kép megérintését, elhúzását is szem előtt tartottam. A két gyermek egyéni is páros vizsgálati helyzetben is

ugyanúgy viselkedik? Milyen különbségek jelennek meg? Hangsúlyt a két vizsgálati helyzetben való viselkedés közötti eltérésre helyeztem.

2. A megnyilatkozás hosszának a megítélése

A beszédprodukciónak elemzése során a mondat/megnyilatkozás/kommunikációs egység hosszának a megítélését választottam. Ez a módszer, MLU-szám ([mean length utterance], vö. Crsytal 1998), alkalmas arra, hogy megíthető legyen a beszédprodukciónak a hossza, fejlettségi szintje. Az MLU-szám értékét úgy kapjuk meg, hogy a megnyilatkozás során megszámlált tartalmas szavaknak a számát osztjuk a helyes mondatoknak a számával. Képről való mesélés során a mondatok határát a gyermek szünettartása, hangsúlyozása segítette. A vizsgált korosztályom életkorát (3–8 év) figyelembe véve nem vettem szigorúan a mondatok helyességét, az előforduló hibás mondatokat is beleszámláltam. Az adatok értékelése kétféle szempont alapján történt. Az első esetben a mondathosszúságot az előforduló tartalmas szavak alapján értékeltem, melybe a névelők, kötőszók, illetve a céltalanul ismétlődő szavak nem számítottak bele. (Laczkó, 2011) Második esetben azonban az összes szót figyelembe vettem, és az így kapott számot osztottam el a mondatok számával. A mondatok száma mind a két értékelés szempontján egyenlő volt.

Dominancia viszonyok tükröződése az ikergyermek spontán beszédében című tanulmány az egypetűjű ikrek esetében vizsgálta az MLU számot. Eredmények alapján azt a következtetést vonható le, hogy minden egypetűjű iker esetében a dominancia annál mutatkozott meg, aki a beszédfejlődés során is dominánsabb szerepet öltött. (Laczkó, 2012)

3.5. A kutatásban résztvevő alanyok

Jelen kutatásomban hét 3–8 év közötti kétpetűjű ikerpárt vizsgáltam, melyből óvodai csoportba 5 ikerpár, illetve általános iskolába 2 ikerpár jár. Nemeket illetően a vizsgált alanyaim változatosak voltak, 9 fiú és 5 lány gyermek vett részt a vizsgálatban. A különböző neműség teret adhat majd a későbbiek során a további következtetések levonására a tekintetben, hogy a dominancia megnyilvánulásának és a nemnek van-e jelentősége, befolyásoló szerepe.

A felmérésben szereplő alanyok nemét, születési adatait, életkorát és a beszédindulás kezdetét az 5. melléklet 1. sz. táblázat tartalmazza. A gyermekek születési sorrend alapján láthatók a táblázatban, a legfiatalabb ikerpártól a legidősebbig. Az azonos sorszám egy ikerpárt jelöl, ahol az *a.* jelzés az elsőszülött és a *b.* jelzés a másodszülött ikergyermekre utal. A

beszédindulás kezdetének az idejét illetően kiemelendő, hogy a szülők egy megközelítő dátumot említettek. A vizsgálaton részt vett ikerpárok általános információi:

1. Az első ikerpárnál a születési adatokat illetően nagy differencia nem látható, Z. az elsőszülött gyermek 200 g-mal több súllyal született, mint B. A beszédindulásuk megegyező időszakban kezdődött.
2. A második ikerpár esetében a születési súlyt illetően eltérés észlelhető. Z. a másodszülött gyermek 600 g-mal több súllyal jött világra. Beszédindulást tekintve azonban az édesanya elmondása alapján R., az elsőszülött gyermek 12 hónappal előbb kezdett el beszélni.
3. A harmadik ikerpárt illetően szinten a beszédindulás időpontját figyelembe véve van különbség. Be., a másodszülött gyermek esetében fél évvel korábbi időszakra tehető a beszédindulás kezdetének az időpontja, az ő javára súlyban is megjelenik egy kis előny.
4. A negyedik kétpetűjű fiú-lány ikerpárnál a születési adatoknál az elsőszülött gyermek nagyobb súllyal érkezett a világra. A két gyermek között 560 g az eltérés. Beszédindulást tekintve a másodszülött lány gyermek 1 hónappal előbb kezdett el beszélni.
5. Az ötödik fiú ikerpárnál szintén a születési adatokat figyelembe véve látható egy kis előny (360 g) az elsőszülött számára. Beszédindulásuk kezdete megegyező.
6. A hatodik kétpetűjű fiú ikerpár esetében a másodszülött kicsivel több súllyal (200 g) és hosszúsággal született, beszédindulásuk időpontja megközelítőleg megegyező.
7. A hetedik lány ikerpárnál ismételtén a másodszülött P-nál látható a születési adatokat tekintve előny, súlyt és a hosszúságot illetően is. Beszédindulás kezdete azonos.

Észrevehető, hogy a kétpetűjű fiú-lány ikerpároknál minden esetben a fiúknál figyelhető meg a nagyobb súllyal való születés. Háromból két ikerpárnál a lányoknál kicsivel előbb indult meg a beszéd. Vizsgálatomban lévő 7 ikerpárt illetően 3 esetben az elsőszülöttnak, 4 esetben a másodszülöttnak voltak kedvezőbbek a születési adatai. Beszédindulás kezdetének a szülők többsége azt gondolom körülbelüli időpontot említett, ennek okán ezt kevésbé vettem figyelembe a kutatásomban.

3.6. A vizsgálat eredményének bemutatása, elemzése

A meghatározott elemzési szempontjaim alapján minden gyermek megnyilatkozásait egyenként kiértékeltem, az eredményeket diagramos formában összegeztem. Az eredmények bemutatása során az ikerpárok életkorát figyelembe véve növekvő sorrendben (legfiatalabbtól

a legidősebbig) haladok, az 1. sz. a táblázatban lévő sorrend szerint. Minden ikerpárról egy külön diagramot készítettem, ahol az eltérő vizsgálati szituációt is érzékeltettem. A diagramok a mellékletben láthatók. Az ikerpárok megkülönböztetésére különböző színeket használtam (kék, narancssárga). Mind a két vizsgálati szituáció során ugyanazon az elemzési szempontsoron haladtam végig, majd ezt párhuzamba állítva egymással szemléltetem az eltérő vizsgálati szituációk során elért értékek közti differenciát. Diagramoknál minden esetben bal oldali oszlopban láthatók a páros vizsgálat során elért eredmények, jobb oldalon az egyéni vizsgálatban elért eredmények. A diagramok jól tükrözik a szituációkban esetlegesen megjelenő egyéni teljesítménybéli különbségeket, ezt hangsúlyozza a diagramon megjelenő trendvonal is.

A két megfigyelési szempont alapján mutatom be kutatásom eredményeit. Egy adott szemponton haladok végig, és ezen belül mutatom be a vizsgált ikergyermekek által elért értékeket. A mondat/megnyilatkozás hosszát kétféle értékelési szempont alapján elemeztem, melyekről külön-külön ábrát készítettem. Az egy szemponton belüli két különböző értékelés alapján kapott eredményekhez készített diagrammot egymás mellett helyeztem el a dolgozatban. Így az azonos szempont, de eltérő értékelés alapján is jól láthatók lesznek az esetleges változások. Ezt követően az összegzés során ikerpáronként tekintem át az elért eredményeket, a három szempontot egybe véve, komplexen vonom le a következtetéseket.

3.6.1 Vizsgálati helyzetben való viselkedés

A vizsgálat teljesítményének értékelése előtt a vizsgálati helyzetben megnyilvánuló viselkedést vettem alapul. A 7 kétpetéjű ikerpárról rögzített videó felvétel alapján a vizsgálati helyzetben való viselkedés elemzéssel a testvérek közötti dominancia megnyilvánulására utaló jelzéseket helyeztem a középpontba. A viselkedés elemzés minden ikerpár esetében a vizsgálat eredménye előtt olvasható. Az elemzésem során a választott szempontjaim a táblázat bal oszlopában olvashatók. A megértést segítve az 5.sz. mellékletben lévő táblázat szemlélteti a főbb információkat, ahol az x jelzés jelöli az adott viselkedésnek a meglétét. Képről való mesélést megelőzően a bemutatkozás, az ismerekedés során megfigyelt észrevételeimet is itt közlöm.

I. B-H.B. és B-H.Z. kétpetéjű fiú-lány ikerpár viselkedés elemzése

B. és Z. az életkorukat tekintve a legfiatalabb ikerpár a vizsgálatom során. Az ő esetükben az édesanya és az édesapa is jelen volt a felmérésen, mely a saját otthoni környezetükben

történt. A képet az életkori sajátosságaikhoz, illetve az egyéni szükségleteikhez igazodva a szőnyegen helyeztem el.

Testhelyzetével B. előrébb helyezkedett el, ő kezdte el a képről való mesélést. A képet mind a ketten megérintették, és középen hagyták. A megerősítést, bátorítást igényelték, melyet tőlem és a szülőktől is egyaránt megkaptak. Viselkedésükben egyaránt megjelent a motorosan nyugtalanság, de ez életkorukat tekintve természetes. Előfordult olyan eset, hogy a kérdést Z. felé intéztem, és ekkor is B. válaszolt, majd ezt követően ismételte meg Z. is ugyanazt a választ. A szemkontaktust B. felvette velem, míg Z. inkább a szeme sarkából tekintett csak rám. B. többször válaszolt az általam feltett kérdésekre.

Egyéni helyzetben is jelen volt az egyik szülő. B. esetében az édesanya, ekkor bátran mesélt a képről, kérdésekkel nem kifejezetten kellett segíteni. Z-nél az édesapa volt jelen. Ő egyéni helyzetben a szemkontaktust felvette velem, a képet itt is megérintette. Őt kérdésekkel segíteni kellett, több bátorításra volt szüksége. A szülők magatartása segítő, támogató volt. A gyermekek helyett nem válaszoltak, azonban kérdéseikkel ösztönözték őket a válaszadásra. Vizsgálatom során ez az eset a többitől e tekintetben kissé eltért. Azt gondolom, hogy a gyermekek teljesítményét nem befolyásolta, az életkorukat tekintve a szülők jelenlétét természetesnek vettem. (5. melléklet. 2.1. táblázat)

II. SZ.R. és SZ.Z. kétpetéjű lány-fiú ikerpár viselkedés elemzése

A testvérpár esetében a viselkedés alapján kevésbé vettem észre dominanciára utaló egyértelmű jelzéseket. A két helyzetben jelenlévő viselkedés kiegyensúlyozottságát a táblázat is tükrözi. Az x jelzés, mely az adott viselkedés meglétét jelenti, szinte mind a két vizsgálati helyzetben azonos. Mind a két gyermek rendkívül impulzív, páros és egyéni vizsgálati helyzetből függetlenül szinte folyamatos mozgásban voltak. Nagyon nyitottak, vidámak voltak, örömmel válaszoltak a kérdéseimre, szívesen meséltek.

A két vizsgálati szituáció során a testbeszéd, illetve a metakommunikációs jeleket figyelembe véve nem volt számottevő különbség. A képről való mesélést R. kezdte el. Z. esetében a páros szituáció során olykor figyelemfelhívásként produkálta magát, előfordult, hogy testhelyzetével kissé jobban az eseménykép felé hajolt. Egymás szavának az ismétlése mindkét gyermek esetén gyakran előfordult. Tikk, pótcselekvés nem jelent meg. A képet középen hagyták, melyre mind a ketten rá is mutattak.

Egyéni szituáció során R-nak több megerősítésre, dicséretre volt szüksége, ez abban nyilvánult meg, hogy minden szó után rám nézett, várta a biztatásom, vagy a bólintásom is elegendő volt számára. Z. egyéni helyzetben is felszabadult volt, ugyanakkor folyamatos motoros nyugtalanság volt érzékelhető. Pozitív megerősítést ő kevésbé igényelte, abban az esetben, mikor nehezen találta a szavakat, akkor tekintetével rám nézett. (5. melléklet. 2.2. táblázat)

III. M.Bá. és M.Be. kétpetű fiú ikerpár viselkedés elemzése

Bá. az asztalnál a vizsgálat során előrébb helyezkedett el a testével. Az arcát páros vizsgálati helyzetben folyamatosan piszkálta, előfordult, hogy a száját is eltakarta, pulóverének az ujját rágsálya, láthatóan nyugtalan volt. Be. komolyabb volt, a szemkontaktust a vizsgálat elején kerülte. A feltett kérdéseimre főként Be. válaszolt többször, Bá. inkább megismételte testvére választ.

Képről való mesélés során Bá. mindig egyre közelebb hajolt, testvére oldalán lévő kezét felrakta, könyökölt. A mesélést Bá. kezdte, ő többször rám tekintett. A képre mind a ketten rámutattak. Biztatni kellett őket, hosszasan figyelték a képet, mondataik között többször szünetet tartottak.

Egyéni helyzet során érdekes volt, hogy Bá. ebben a helyzetben nem tekintett rám. Magabiztosan mesélt a képről, keveset gondolkozott. A széken mozgolódott, de a pótcselekvések elmaradtak. Megerősítést kevésbé igényelt, de kérdéseimmel olykor segítettem gondolatainak a kifejezését. Testvére Be. az előző szituációval ellentétesen, most minden mondata után rám nézett, igényelte a folyamatos megerősítést. Ujjával ekkor is megérintette a képet, de utána rögtön visszatette maga mellé a székre. (5. melléklet. 2.3. táblázat)

IV. M.B és M.ZS. kétpetű fiú-lány ikerpár viselkedés elemzése

Páros vizsgálati helyzetben a feltett kérdéseimre, melyek a kapcsolatteremtésre, általános tájékozottságra irányultak többnyire B. válaszolt, testhelyzetével kissé előrébb helyezkedett el. ZS. csak abban az esetben tett megnyilatkozást, ha a szememmel rátekintettem, többnyire B. dominált a beszélgetés során. A szemkontaktust mindkét helyzetben mind a ketten felvették. ZS. a testbeszédet erőteljesebben alkalmazta, a kezével kifejezően mutogatott. ZS. többet mocorgott, a kezét tördelte. Hangszín változtatás megfigyelhető volt ZS. esetében. Olykor magasabb hangszínen tette a megnyilatkozásait. Bizonytalanabb közlései során a hangerőben halkabb megnyilvánulás volt észlelhető.

Páros helyzetben a képről való mesélést is B. kezdte. B. felsorolás szerűen kezdte el, majd ezt követően ZS. is így folytatta. A képet középen hagyták, nem húzták el egymás elől, illetve mind a ketten olykor megérintették.

Egyéni vizsgálati helyzetben B. hamar, magabiztosan kezdte el a képről való mesélést. Elmélyülten láthatóan nem gondolkozott rajta. ZS. többet gondolkozott, többször megállt a mesélés során is. Szüksége volt a pozitív visszajelzésekre, megerősítésre, dicséretre. Megemlítendő, hogy egyéni helyzetben a kéztördelés elmaradt. B. személyiségéről feltételezhető, hogy ő magabiztosabb és bátrabb, mint a testvére. Felvette a szemkontaktust, többször válaszolt, nem igényelte a megerősítést. (5. melléklet. 2.4. táblázat)

V. SZ.B. és SZ.M. kétpetéjű fiú ikerpár viselkedés elemzése

B. és M. esetében a két vizsgálati helyzetben való viselkedés szembetűnően tükrözte a dominanciának a jelenlétét. Páros szituáció során B. beszédében gyakoriak voltak a megakadás jelenségek. Minden megnyilatkozása során testével előrébb hajolt, kihúzta magát. Hangerőben való erőteljesebb nyomaték is megjelent. B. többször a testvére, illetve az én szavamba is belevágott. Asztalnál való mozgások többször előfordultak. Tikkek (arcizomrángás) megfigyelhetők voltak. Bemutatkozást B. kezdte meg, a feltett kérdéseimre is ő válaszolt gyakrabban. M. türelmesen várt, megvárta, míg neki intézem a kérdést. Válaszadás során, előfordult, hogy M. válaszolt, ebben az esetben B. rögtön megismételte testvérének a választ.

Egyéni szituáció során a változás jelentősen feltűnő volt. A megakadások, szavak első szótagjának a görcsös ismétlése, olykor megnyújtása sokkal kevésbé volt jellemző. Az asztalnál való testhelyzete nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb viselkedést mutatott. A tikkek, arc izmainak a rángatása elmaradt.

Táblázatra való első pillantás alapján is észlelhető, hogy az egyéni helyzetben az x-el jelzett szempontok száma elenyésző. Páros helyzetben B. viselkedésében a megnyilvánuló jelek alapján feltételezhető, hogy a testvére fölé szeretne kerekedni. (5. melléklet. 2.5. táblázat)

VI. H.A. és H.M. kétpetéjű fiú ikerpár

A. és M. esetében a vizsgálati szituációban való viselkedése alapján a testvérek közötti dominancia érzékelhető volt. M. sokkal felszabadultabb, a feltett kérdéseimre többnyire ő válaszolt. M. a testvére előtt ült, olykor ráfeküdt a padra a testvérének hátát fordítva. M. vidám, mosolygós és nyitott volt a vizsgálat során. A. a testhelyzetével hátrébb helyezkedett el, komoly arckifejezéssel ült, a szemkontaktust feltűnően kerülte. Kérdéseimre abban az esetben válaszolt,

ha név szerint felé intéztem őket, hagyta a testvérét, M-t érvényesülni. Szorongásra utaló pótcselekvések megjelentek, A. a kezét tördelte, a padot szorongatta. Képről való mesélés során nagyon árulkodó jel volt, mikor M. a képet elhúzta a testvére elől. Többször figyelmeztetni kellett, hogy a képet a pad közepén helyezzük el. A. nem érintette meg a képet, csak a tekintetével figyelte, s nem jelezte a testvére felé, hogy ő nem látja a képet.

Egyéni szituáció során A. továbbra is sokkal komolyabb volt, láthatóan gondolkozott a képen, melyet továbbra sem érintett meg. A testhelyezete kevésbé volt merev, pótcselekvés mérsékeltebben, de egyéni vizsgálati helyzetben is jelen volt, kezével olykor az arcát piszkálta. A. a szemkontaktust egyéni helyzetben felvette. Említésre méltó továbbá a pozitív megerősítés iránti igény, mely M. esetében egyáltalán nem volt szükséges. A. páros helyzetben igényelte, kétszemélyes helyzetben azonban már neki sem volt rá szüksége. Elgondolkodtató és egyben árulkodó jel, hogy A-nak testvére jelenlétében, - aki feltételezhetően biztonságérzést kellene nyújtson számára, hiszen a napjuk nagy részét együtt töltik, és szoros kapcsolat van közöttük - azaz páros helyzetben volt nagyobb szüksége a tőlem kapott megerősítésre. (5. melléklet. 2.6. táblázat)

VII. L.D. és L.P. kétpetéjű lány ikerpár

A vizsgálat elején kezdetben mind a két lány kissé zavarban volt, visszahúzódóbbak voltak. A bemutatkozást D. kezdte meg a testvére biztatására. A feltett kérdéseimre elsőként P. válaszolt, majd ezt követően érkezett a válasz D-től. Szemkontaktust mind a ketten felvették, de D. többször elnézett a tekintetével. D-nél a pótcselekvés jelen volt, az ujjait tördelte maga előtt, összekulcsolta a kezét, az arcához emelte, szemüvegét piszkálta. P. az asztalnál széttárt karokkal ült, így testvére a képet távolabbról tudta nézni. Képről való mesélés során megerősítést igényeltek a lányok, bátorítani kellett őket. D. többször halkabban beszélt, ilyenkor a kezével az arcát is eltakarta, láthatóan nem volt magabiztos. Testvére jelenlétében észrevételeit, gondolatait bizonytalanabban közölte.

Egyéni vizsgálati helyzetben D. sokkal bátrabban mesélt. A pótcselekvések elmaradtak, mind a két kezét az asztalon helyezte el, nyugodtan ült. Megemlíteném, hogy tekintetével kizárólag csak a képre fókuszált, a szemkontaktus felvétele ebben a helyzetben elmaradt. A történetmesélés során elmondható, hogy kevesebb szünetet tartott. P. sok támogatást igényelt, több kérdést kellett a számára feltennem, melyek segítették képről való mesélést, kevésbé volt

közlékeny. A szemkontaktust egyéni helyzetben is felvette. A képet nem érintette meg. (5. melléklet. 2.7. táblázat)

3.6.2 Mondat/megnyilatkozás hosszának felmérése

A megnyilatkozás hosszának kiszámítása azt az értéket mutatja meg, hogy az egyén mondatai átlagosan hány szóból állnak. A mondat/megnyilatkozás hosszának a megítélése során a szavak számát osztottam a mondatok számával.

Ezt az értéket kétféleképpen számoltam ki. A két értékeléshez külön diagramot készítettem, melyeket az 5. sz. mellékletben csatolva egymás mellett helyeztem el. Először kizárólag a tartalmas szavakat vettem figyelembe (bal oldali diagram), ebben az esetben az indokolatlan ismétléseket, kötőszavakat és a névelőket nem számoltam. Ezt követően a megnyilatkozásban jelenlévő összes szót beleszámoltam (jobb oldali diagram). A két esetben a mondatok száma megegyező volt, a szavak száma minden szót tekintve emelkedett. A szavak számát illetően az is szembetűnő lesz, hogy a gyermekek az eseményképről való mesélése során mennyi töltelékszót használnak, és mennyi a tartalmas szó a kifejezésük során.

Mondathatárokat, mondathelyességet az alanyaim életkorát szem előtt tartva nem vettem szigorúan. Grammatikailag helytelen mondatokat is beleszámoltam a mondatok számába.

I. B-H.B. és B-H.Z. kétpetjű fiú-lány ikerpár

Megnyilatkozás hosszát illetően (5. melléklet: 3.1. ábra) páros vizsgálati helyzetben a két gyermek mondhatni azonos eredményt ért el. B. 18 szót és 12 mondatot említett, $18/12=1,5$. Z. 13 szót, 9 mondatot alkotott, $13/9=1,44$. B. ugyan a szavak és a mondatokat illetően is többet mondott, de a kettőnek a hányadosa, szinte azonos.

Egyéni szituáció során mind a két alany teljesítménye növekedett, igaz Z. esetében ez kismértékű. B. teljesítménye határozottan kiemelendőbb. Az ő esetében a mondatok száma csökkent, csupán 8 mondatot alkotott és a szavaknak a száma eggyel nőtt, $19/8=2,37$. A megnyilatkozásukat elolvasva is érzékelhető (6. melléklet), hogy egyéni helyzetben már nem egyszavas mondatokat alkotott, hanem megjelentek a több szóból álló mondatok, helyhatározó és névutó is jelen volt. „*Fán májszik fiú. Maszik bokoj mögött jeskelődik.*”

Z-nél egyéni szituációnál növekedett a szószám (16) és a mondatszám is (10), $16/10=1,6$. Testvérétől az értéke elmarad, nála gyakoriak voltak itt is az egyszavas mondatok. „*Cica. Bútojt. Egy bútojt.*”

Minden szót beleszámolva (5. melléklet: 3.1. ábra) növekedett páros és egyéni helyzetben is az érték. Az előző értékekkel megegyezően B-nél és Z-nél is növekedés történt, mely szintén B. esetében kiugróbb. A két gyermek mesélése alapján nem mondható el, hogy sok töltelékszót használtak volna, hiszen szavaiknak száma nem nőtt meg ugrásszerűen. Páros helyzetben B. 19 szót ($19/12=1,58$), Z. 15 szót ($15/9=1,66$) említett, míg egyéni helyzetben B-nél három szóval nőtt meg az érték, $21/8=2,62$. Z-nél kétszeresével emelkedett a szavaknak a száma $18/10=1,8$.

II. SZ.R. és SZ.Z.

A két eltérő szituációban elért eredmény között az MLU-t illetően látványos a különbség (5. melléklet: 3.2. ábra). R. teljesítménye egyéni helyzetben meglepő. Páros helyzetben 17 szót 8 mondatot használt ($17/8=2,2$), egyéni helyzetben a szavak száma emelkedett, a mondatok száma azonban csökkent, 25 szó és 7 mondat jelent meg ($25/7=3,57$). Testvére jelenlétében egyszerű, tömondatokat használt, ez is szerepet játszhatott a nagyobb mondatszámban. Számomra azért meglepő R. eredménye, hiszen ő folyamatos megerősítést, biztatást igényelt az egyéni vizsgálat közben, sokkal bátortalanabb volt, mint a testvére. Ennek ellenére produktívabb volt.

Z. testvére jelenlétében jobban teljesített, mint külön. Az eltérés nem a szavak számának a csökkenésének köszönhető, hanem a mondatok számának emelkedésével áll összefüggésben. Mind a két helyzetben 26 szót mondott, páros helyzetben 10 mondatot ($26/10=2,6$), egyéni helyzetben 12 mondatot alkotott ($26/12=2,16$). Kétszemélyes helyzetben megjelentek az egyszavas mondatok: „*Kutát szétál. A ő ő dümöl. Homokozik. Mászik, bújóckázik. Kuta.*” Mondatok határát a gyermek szünettartása, hanglejtése segítette.

Kötőszavakat, névelőket, ismétléseket is figyelembe véve (5. melléklet: 3.2. ábra) a páros szituáció során mind a két gyermek jobban teljesített. A két vizsgálati helyzetben megjelenő teljesítménybeli különbség szintén jelen volt, R. egyéni helyzetben jobban teljesített. Z. esetében azonban csökkenés nincs jelen, mely annak köszönhető, hogy sok kötőszó, névelő jelent meg a közlésében. Egyéni helyzetben a tartalmas szavak száma 26, minden szót tekintve ez az érték 46 szóra emelkedett. A megemelkedett szószám páros helyzetben nem ilyen jelentős 26 szó növekedett 31 szóra.

III. M.Bá. és M.Be.

A mondat hosszúságának értékelése során (5. melléklet: 3.3. ábra), ahogy a diagramon is látható Bá. esetében fejlődés, Be. esetében azonban teljesítményben való visszaesés látható. A

két gyermek értékei mind két esetben közel vannak egymáshoz, a különbség kisebb mértékű. Mind a két gyermek jelenléte során Bá. 24 szót és 7 mondatot említett, így ő átlagosan 3,42 szóból alkotja a mondatait ($24/7=3,42$). Be. közel hasonló teljesítményt nyújtott, ő több szót 26, és kevesebb, 6 mondatot alkotott, így az ő esetében az MLU érték 4,33.

Teljesítményben tükröződik, hogy egyéni helyzetben Bá. testvérétől jobban teljesített. A két gyermek közötti differencia ugyanebben a vizsgálati helyzetben is kismértékű, de az egyéni teljesítményükhöz képest nyújtott fordulat a kiemelendő, mely Bá-nál fejlődésben, Be-nél viszont visszaesésben nyilvánul meg. Bá. eredménye 3,92, ő 51 szót és 13 mondatot mondott. Be. értéke 3,57, 50 szót és 14 mondatot hozott létre.

Megnyilatkozások során az összes szót figyelembe véve (5. melléklet: 3.3. ábra) is maradt az előző eredmény. Mind a két gyermeknél a kötőszavak, névelők száma szinte ugyanannyi. Jelen vizsgálat alapján nem mondható el, hogy az egyikük több töltelékszót használt volna, mint a másik. Páros helyzetben Bá. $37/7=5,28$, Be. $38/6=6,33$. Egyéni helyzetben Bá. $76/13=5,84$, Be. $75/14=5,35$.

IV. M.B. és M.ZS.

A megnyilatkozás hosszúságát illetően (5. melléklet: 3.4. ábra) mind a két ikerpár esetében pozitív irányú fejlődés látható. B. esetében ez a változás kisebb, ZS-nél viszont kiugró. Ő az egyéni helyzetben sokkal jobb teljesítményt produkált. Páros helyzetben B. 20 szót és 8 mondatot használt, mondatai átlagosan 2,5 szóból álltak ($20/8=2,5$). ZS. eredménye is hasonló $17/6=2,83$, ő kicsivel kevesebb szót és kevesebb mondatot használt, ennek ellenére az MLU értéke mégis magasabb.

Egyéni szituációnál ZS. mondatai megduplázódtak (12), szavainak száma több mint a kétszeresére nőtt (47). Ez nagyon kiugró teljesítményt mutat. Feltételezhetően sokkal felszabadultabb volt az egyéni vizsgálati helyzetben, mely a teljesítményére is pozitív hatással volt. B. is jobb teljesítményt nyújtott, 10 szóval és 1 mondattal említett többet ($30/9=3,33$).

Minden szót figyelembe véve a diagram is ábrázolja (5. melléklet: 3.4. ábra) az előző értékelés során kapott értéket. Mind a két gyermeknél ebben az esetben is javult a teljesítmény az egyéni szituáció során. Páros helyzetben B. 25 szót és 8 mondatot használ ($25/8=3,12$), ZS. szintén 25 szót és 6 mondatot ($25/6=4,16$). Egyéni vizsgálat során B. $45/9=5$, ZS. $69/12=5,75$.

V. SZ.B. és SZ.M.

MLU érték kiszámítása során (5. melléklet: 3.5. ábra) páros vizsgálati helyzetben M. 10 szót és 3 mondatot használt, melynek értéke $10/3=3,33$. B. közlése során 32 szót és 9 mondatot használt, mely $32/9=3,5$. B. testvéréhez képest háromszor annyi szót használt a közlésében, azonban látható hogy a magasabb szószám nem vont maga után jobb produktivitást.

Egyéni szituációnál az eredmény változást vont maga után. M-nek a két vizsgálati szituációban nyújtott teljesítménye közötti különbség szembetűnő. M. mondatai testvére jelenlétében átlagosan 3 szóból álltak, szerkezetüket illetően egyszerűek. Ez az érték az egyéni szituáció során a duplájára nőtt (6,2), mondatai hosszabbak lettek. Grafikonon megjelenő trendvonal határozottan szemlélteti a két szituáció közötti hatékonyságban megnyilvánuló differenciát. B. esetében teljesítménybeli különbség kismértékű, szómegtalálási nehézségek jelen voltak. Az ő esetében gyakori az ismétlés és a kötőszavaknak a használata „*Éész még ész még egy embej ajábújt a azstal alá meg még egy embej homokozik*”.

MLU érték számításánál abban az esetben, ha a kötőszavakat, névelőket és az ismétlődések számát is figyelembe veszem (5. melléklet: 3.5. ábra), páros és egyéni vizsgálati helyzetben egyaránt megduplázódtak a szavaknak a száma. Páros szituációban B. 61 szót, M. 20 szót használt. Egyéni szituációban B.:64. szót, M. 61 szót mondott. Felfedezhető, hogy B. csupán csak 3 szóval mondott többet az egyéni szituációban, ellenben a testvérével.

E tekintetben is figyelemfelkeltő M. esetében az egyéni és a páros vizsgálati helyzet közti differencia, a szavak száma háromszorosára nőtt. Érzékelhető, hogy a megnyilatkozásuk során túlsúlyban voltak a kötőszavaknak és a névelőknek a használata.

VI. H.A. és H.M.

A megnyilatkozás hosszának vizsgálata során (5. melléklet: 3.6. ábra) a két vizsgálati szituációban az ikerpár eltérő teljesítményt nyújtott. A. páros vizsgálati helyzetben alacsonyabb teljesítményt nyújtott, viszont egyéni szituációban jobban produkált. A. testvére jelenlétében 15 szót, 7 mondatot használt, így az MLU értéke 2,14 ($15/7=2,14$), egyéni helyzetben 39 szót és 13 mondatot említett, mely alapján a mondatai átlagosan 3 ($39/13=3$) szóból álltak. A növekvő tendencia kétszemélyes vizsgálati helyzetben szembetűnő.

M. ikertestvére teljesítmények az ellenkezője. Ő páros helyzetben mutatott jobb eredményt, azaz akkor, mikor a testvére is ott volt. M. eredménye páros szituációban $20/9=2,22$, s egyéni szituációban $21/10=2,1$. Vizsgálati helyzettől függetlenül átlagosan a mondatai két szóból

állnak. Egyéni szituációba A. közel dupla annyi tartalmas szót (39 szó) használt, mint M. (21 szó). A. esetében a megnyilatkozás hosszának emelkedésében szerepe lehet annak, hogy testvére jelenléte nélkül jobban érvényesülhetett, bátrabb lett.

Képről való történetmesélés során az összes szót figyelembe véve (5. melléklet: 3.6. ábra) is elmondhatók a fentebb leírt észrevételek. A szavak számának a növekedése evidens, mondatok száma nem változott. A. 66 szót és 13 mondatot mondott, M. fele ennyi szóval szinte megegyező számú mondatot alkotott, 29 szó 10 mondat. Következtetésképpen levonható, hogy M. képről való mesélése során rövid, egyszerű tömondatokat használt. Mondatai főként befejezetlenek, felsorolás szerűek „*Homokoznak a. Fája másznak. Kitöjték a kejtést. Néznek a kejtés.*”. A. megfontoltabban, összerendezettebben mesélt a képről. Példamondat A.-tól: „*A kutya nézi a macskát. A kisjány kinéz a bokojbój. A kisfiú a fa mögött.*”

VII. L.D. és L.P. kétpetjű lány ikerpár

A megnyilatkozás hosszának elemzése során (5. melléklet: 3.7. ábra) elmondható, hogy mind a két lány átlagosan igen kevés szóból alkotja a mondatait. Visszahúzódó személyiségüket, bizonytalanságukat a kapott értékek is tükrözik. Az értékek közel vannak egymáshoz, főként többnyire 2 szóból alkotják a mondataikat. Sok szünetet tartottak, gondolkoztak, és ezek nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy emeljék a mondatoknak a számait, hiszen ezeket minden esetben külön mondatként számoltam.

Páros helyzetben D. 18 szót, 9 mondatot ($18/9=2$), P. 20 szót és 9 mondatot ($20/9=2,22$) mondott. A differencia a két gyermek között elenyésző.

Egyéni helyzetben D. 28 szót, 11 mondatot említett, mely növekedést mutat. Főként a szavak száma emelkedett, több szóból alkotta a mondatait. P-nél ez nem mondható el, ő 13 szót és 8 mondatot alkotott, a teljesítménye csökkent. A visszaesés a szavak és a mondatok számát illetően is megjelent.

Megnyilatkozás során az összes szót beleszámítva (3.7. ábra) az előző értékekhez hasonlítva növekedés érzékelhető minden vizsgálati esetben. Ami kiemelendő, hogy szavak számának az emelkedése D-nél páros helyzetben, csupán csak két szóval nőtt, míg P-nél 5-tel. Egyéni vizsgálat során azonban D. szavainak a száma a duplájára nőtt, 28 szóval nőtt ($28/11=5,01$), míg P-é csupán 9 szóval ($21/8=2,62$). D. testvére nélkül láthatóan sokkal jobb eredményeket ért el.

4. Összegzések

Az összegzés során az ikerpárok elért eredményeit elemzem, a három vizsgálati szempontot együtt figyelembe véve – viselkedés, megnyilatkozás hosszának a megítélése, szöveg szógazdagsága. Törekszem a konklúziók levonására.

Szülői interjú során nyert információkat összevetem az általam kapott eredményekkel, észrevételekkel, hogy a kutatásom elején kitűzött egyik célomra, arra hogy a szülők mennyire látják reálisan a saját gyermekeiket, illetve észreveszik-e a dominancia jelenlétét választ kapjak.

I. B-H.B. és B-H.Z.

A vizsgált alanyaim közül B. és Z. a legfiatalabb ikerpár. Vizsgálat során a viselkedésüket illetően nagyon mozgékonyak voltak mind a ketten. Többnyire a két szituáció során megegyezően viselkedtek. Az határozottan látszott, hogy B. személyiségét tekintve bátrabb és határozottabb, mint Z., ő szemkontaktust is felvett velem. Kérdésekre többnyire ő adott választ. Z-nél a megakadások során volt érzékelhető a bizonytalanság, gyakori volt a testvére által tett kijelentések ismételése. Megnyilatkozás hosszát figyelembe véve páros helyzetben közel azonosan teljesítettek. B. azonban egyénileg mindig jobb teljesítményt nyújtott a testvéréhez képest. Az interjú készítése során a szülő nagyon nyitott volt a téma iránt. Számára feltűnt a gyermekek közötti uralkodás. Elmondása alapján, B. dominánsabb, szereti a testvérét irányítani, többször helyette válaszol. Esetükben ezen vizsgálatom alapján a dominancia jelenléte feltételezhető, de egyértelműen a fiatal életkoruk és a szülők jelenléte miatt nem megállapítható. B. személyiségében dominálja a testvérét, ez fölény a nyelvi képességeket illetően úgy jelenik meg, hogy B. a mesélése során több szót és mondatot is alkotott.

II. SZ.R. és SZ.Z.

A vizsgálat során megnyilvánuló viselkedésük alapján a dominancia jelenlétére utaló jelzéseket esetükben nem vettem észre. Az ikerpár attitűdje nagyon hasonló volt. Páros helyzetben kiegyensúlyozottan egymás után válaszoltak, rövid egyszavas mondatokkal. A testvérek közötti harmónia jól érzékelhető volt. Megnyilatkozásaikat elolvasva sem érzékelttem teljesítményben megjelenő különbséget a két gyermek között. Ennek ellenére az elemzés értékei során R-nél egyéni helyzetben fejlődés látható. MLU értéknél R. egyéni helyzetben jobb eredményt ért el. Z. páros helyzetben való jobb teljesítménye mögött valószínűsíthető, hogy számára jó hatással van a testvére. Ezt erősíti véleményem szerint az egyéni helyzetben megnövekedett töltelékszavak száma is. R. esetében, annak ellenére, hogy a teljesítménye jobb

volt egyéni szituációban, sokkal több biztatást, dicséretet és megerősítést igényelt. Azt az érzést keltette bennem, hogy számára Z. biztonságot nyújt. Szülői interjú alapján elmondható, hogy a két gyermek jó testvér, azonban egymás nélkül is tudnak játszani. Az óvodában Z. főként a fiúkkal, R. pedig a lányokkal tevékenykedik. Feltételezhető, hogy a különböző baráti társaság, illetve az eltérő érdeklődési körnek köszönhetően kevésbé van jelen, illetve kevésbé mutatkozik meg a dominancia.

III. M.Bá. és M.Be.

Viselkedés elemzés során, ahogyan a táblázat is szemlélteti páros helyzetben Bá. esetében több jellemző jelen volt. Egyéni helyzetben előfordult több olyan tényező, mely elmaradt, mint például a megakadások és a pótcselekvések. Megnyilatkozás hosszának értékelése során a két gyermekre különbözően hatott a két vizsgálati szituáció, mely a teljesítményükben is tükröződött. Bá-nál egyéni helyzetben növekedtek az értékek, Be. esetében viszont csökkentek. A viselkedés elemzésre visszatekintve, Bá. ugyan testhelyzetével előrébb helyezkedett el, és testvére kizárására utaló jelzéseket produkált. Nála pótcselekvések, nyugtalan testhelyzet is jelen volt, melyekből következtethető, hogy őt Be. jelenléte zavarhatta. Ez a nyugtalanság befolyásolhatta, s páros helyzetben alacsonyabb volt a produktivitása. Ennek a megszűnése viszont a pozitív irányú fejlődéshez járult hozzá, azaz az értékek emelkedtek Bá-nál egyéni helyzetben. A szülő szerint Be. a kezdeményező személyiség inkább, ő szeret a középpontban lenni. A kapcsolat kettőjük között jó, Be. az irányítóbb jellem. Édesanya szerint Be. mindig kommunikatívabb volt, mint a testvére. Bá. visszahúzódóbb, csendesebb. Érdekes az édesanya meglátása. Valószínűnek tartom, hogy ő is a páros helyzetben megnyilvánuló jelek alapján ítéli meg a gyermekeit. Ez alapján Be. valóban kezdeményezőbb, hiszen a viselkedése is sokkal nyugodtabb volt, kérdésekre is többször válaszolt. Ennek ellenére egyéni helyzetben Bá. értékei jobbak. Azt gondolom, hogy a szülő is érzékeli a dominanciára utaló jeleket, azonban erről még kevés információval rendelkezik.

IV. M.B. és M.ZS.

A viselkedést megfigyelve, elemezve következtethetni lehet a dominancia jelenlétére. B. előrébb volt, többször és határozottabban válaszolt a kérdésekre. ZS. visszahúzódóbb, és kissé zavarban volt, melyet az erős testbeszéddel próbált oldani. Hangerőben megjelenő váltás is alátámasztja a bizonytalanságot. ZS. személyisége egyéni vizsgálat során is visszafogottabbnak mondható, azonban a pótcselekvések elmaradtak. Mind a két gyermeknél egyéni helyzetben

javulás történt, az értékek nőttek. ZS. egyéni vizsgálat során tett megnyilatkozásának színvonala emelkedett. Már a két gyermek mondatait olvasva is érzékelhető az eltérés. ZS. magabiztosabban, bővebben mesélt a képről, B. inkább felsorolt. Mondatok száma is emelkedett ZS. esetében, jobban megnyílt. Dominanciát illetően árulkodó lehet, a páros helyzetben való jobb teljesítmény. A szülő észrevételei alapján ZS. tisztábban beszélt, B-t nehezebben lehetett érteni. A testvérek között jó kapcsolat van, baj esetén keresik egymást. Titkos nyelv jelenlétéről nincs tudomása. A szülő a dominancia jeleit nem vette észre. Véleményem szerint érdemes lehet odafigyelni a két gyermek kapcsolatára. Annak ellenére, hogy fiú-lány ikerpárról van szó, a baráti társaság is különböző, egyéni feladathelyzetben ZS. kimagaslóan jobb eredményt ért el. A pótszelektívések elmaradása nyugodtabb, biztonságos érzést keltett ZS. számára. A mondatok és szavak számának emelkedése, névutók használata jobb nyelvi képességekre utalhat.

V. SZ.B. és SZ.M.

Vizsgálat értékeit áttekintve megmutatkozott, hogy feltételezhetően B-nek az volt a célja, hogy domináns viselkedésével akadályozza a testvérét. A képről való beszéd vizsgálatának elemzése kimutatja, hogy valószínűleg nem teljesítményből fakadó dominanciáról van szó. B. inkább a személyisége miatt dominálja testvérét, ahogy ezt a viselkedés elemzés is megerősítette, testével előrébb helyezkedett el, ismételte a testvérét. A mondat/megnyilatkozás hosszának értékei azonban kimagaslóak. A teljesítmény M. esetében az egyéni helyzetben duplájára nőtt, mondatai átlagosan 6 szóból álltak. A kapott értékek jól tükrözik, hogy B. esetében az eltérő vizsgálati szituáció nem igazán volt befolyásoló tényező, ellenben M-mel, akinek a teljesítménye jelentős pozitív irányú eltérést mutatott. A szülővel való interjú készítése során a gyermekek között jelenlévő szerepeket a család is érzékeli. Elmondásuk alapján idegen környezetben B., otthoni környezetben viszont M. az irányító. Az ő esetükben kisgyermekkorban az ikernyelv is jelen volt, szókincsük a kettejük zárt kapcsolata miatt nehezebben, lassabban gyarapodott. Meglátásom szerint, ebben az esetben fontos a szülők tájékoztatása a tekintetben, hogy B. feltételezhetően dominánsabb személyisége miatt, alárendeli testvérét. M. zárkózottabb, melynek eredményeképpen páros helyzetekben nem nyújtja képességeihez mérten a maximumot. Iskolaválasztás előtt ezt mindenképpen hangsúlyos lehet mérlegelni, átgondolni.

VI. H.A. és H.M.

A viselkedés megfigyelése során dominancia jelenlétére utalható fő jellemvonások jelen voltak. M. előrébb hajolt, elhúzta a lapot, felszabadult volt. A szemkontaktus felvétele is árulkodó. A. csak egyéni helyzetben vette fel velem a szemkontaktust, illetve ekkor megerősítésre sem volt szüksége. Elgondolkodtató, hogy A. nyugodtabb, bátrabb a testvére jelenléte nélkül, akivel az ideje nagyrésztét együtt tölti. Természetesen ezt jelen esetben kizárólag feladathelyzetre vonatkoztatva feltételezhetem. Az egyéni vizsgálati helyzetben a két gyermek megnyilatkozásait elolvasva szinte értékelés nélkül észlelhető a különbség. A-nál megjelentek a névutók, a helyhatározók. M. felsorolás szerű, egyszavas mondatokkal kezdte a történetmesélést. Ezt mutatja az is, hogy a két gyermek mondatainak a száma közel azonos, a szavak száma A. esetében egyéni helyzetben azonban jóval magasabb, a duplájára nőtt, így a megnyilatkozás hossza is növekedett. M. esetében az egyéni szituációban való produktivitás csökkent. Egyéni helyzetben teljesítménye minden esetben lefelé ívelő eredményt tükröz. Az eredmények függvényében az a konzekvencia vonható le, hogy ő feltételezhetően a testvér jelenlétében szeretne dominálni, figyelmet felhívni vagy elképzelhető, hogy testvére jelenléte motiválja őt az eredményesebb feladatvégzésre. Szülő a testvérek közötti szerepek jelenlétét annyiban vette észre, hogy döntések meghozatala előtt főként M. dönt. Véleményem szerint a dominanciát illetően ez már egy árulkodó jelzést adhat. Édesanya meglátása szerint M. A-t nem nyomja el, csak ő bizonytalanabb. Viselkedés elemzés során ez a bizonytalanság érzékelhető volt, azonban hangsúlyozandó, hogy főként csak a páros helyzetben. Ezt támasztja alá A. esetében az egyéni helyzetben elért kimagaslóan jobb teljesítmény, illetve M. esetében a hanyatló eredmény.

VII. L.D. és L.P.

Vizsgálatom során D. és P. volt a legidősebb ikerpár. Éppen ezért meglehetősen meglehetősen az általuk elért eredmény. Azt gondolom alacsonynak mondható az ő eredményük. A vizsgálat során mind a ketten kissé zavarban voltak. A lányok közötti dominancia jelenlétét érzékeltem. Viselkedést összegző táblázat alapján látható, hogy páros vizsgálati helyzetben D-nél több jellemző is jelen volt, mint például a pótcselekvések, illetve a motoros nyugtalanság. Ezek az egyéni szituáció során elmaradtak, melyek figyelemfelkeltésre adhatnak okot. P. testhelyzetével való előrébb helyezkedése is árulkodó. MLU értékeket illetően az a kettősség, mely feltételezhetően szintén a dominancia jelenlétére utalhat megjelent. P. páros helyzetben teljesített jobban és egyéni

helyzetben rosszabbul. Testvére D. éppen ennek az ellenkezője, ő egyéni helyzetben bontakoztatta ki főként a képességeit. A viselkedés itt is befolyásoló lehetett. D-nél a testvére jelenléte alatt érzékelhető motoros nyugtalanság alatt a produktivitása alacsonyabb volt. Ez, a vélhetően ingerültebb állapot elmaradása során magasabb teljesítményt nyújtott, bővebb mondatokat alkotott. D. és P. esetében az, hogy a szülő pedagógus sokat befolyásolt. Témával való tájékozottságának köszönhetően a gyermekek korai időszakában észrevette már a dominanciára utaló jeleket, és ennek ismeretében hozta meg azt a tudatos döntését, hogy a két lányt ugyanabba az iskolába, de külön osztályba íratta. Az interjú során említést tett arról, hogy P. miként próbált a testvére felett uralkodni, aki ez miatt nem tudta a képességeit kibontakoztatni. Hangsúlyos volt az ő esetükben az óvodapedagógussal való kapcsolattartás is, aki támogatta az édesanyát, és megerősítette abban, hogy jól látja a két gyermek egymáshoz való viszonyát. Nagyon örültem, hogy sikerült egy ilyen ikerpárral megismerkednem, akiknél tudatosan cselekedtek a dominancia észrevételét követően. Édesanya elmondása alapján azóta a két lány kitűnően teljesít az iskolában, és jó kapcsolatot ápolnak egymással is. Otthon azonban még előfordul, hogy P. próbál a testvére fölé kerekedni. Édesanya észrevétele a vizsgálat alapján is beigazolhatóan mondható.

5. Kutatási kérdéseim bizonyítása

Kutatásom előtt 4 kérdést tettem fel, melyeknek a bizonyítását, illetve az esteleges cáfolását taglalom ebben a fejezetben.

1. Tapasztalható-e a kétpetéjű ikrek esetében is a dominanciaviszony a viselkedés és a nyelv területén?

A vizsgálati eredmények ezt a kérdésemet, mely szerint a dominancia a kétpetéjű ikrek esetében is észrevehető, beigazolták. A vizsgált 7 ikerpárom közül 5 ikerpár esetében elmondható, hogy jelen van a dominancia, észrevehető, hogy az egyik testvér valószínűleg dominánsabb. Megjelenik a testvérek közötti alá-fölé rendelt szerep, melyekre a viselkedés elemzés során a testhelyzettel való előrébb helyezkedés, az eseménykép megérintése, a kép elhúzása, a mesélés elkezdése, többszöri válaszadás igen árulkodó jel volt. Viselkedés elemzés során készített táblázatban a vélhetően alárendelt személy esetében feltűnő, hogy egyéni vizsgálati helyzetben mennyivel kiegyensúlyozottabbak, magabiztosabbak, bátrabbak. Ezt a felszabadultabb érzést a pótcselekvések hiánya, a nyugodtabb testhelyzet és a szemkontaktus felvétele erősítette meg.

2. A dominánsabb iker határozottabb személyiséggel rendelkezik a testvérét? Ennek háttérében megmutatkozik a nyelvi képességek magasabb szintje?

Ezt az állítást a viselkedés elemzés során megfigyelt jellemzők, illetve az MLU és a típus/példány során kapott értékek bizonyítják. Felmerülő kérdésem azt gondolom beigazolódott. Azok a gyerekek, akik viselkedésükben a testvérük fölé próbáltak kerekedni, testhelyzetükkel előrébb voltak, kizárták őket, belevágtak a másik szavába az egyéni helyzetben az esetek többségében a megnyilatkozásaik elemzése során rosszabbul teljesítettek. A nyelvi képességek magasabb szintje nem mutatkozott meg. A viselkedés elemzés során domináns iker egyéni helyzetben nem alkotta több szóból a mondatait. Szembetűnő ebben az esetben, hogy az alárendelt iker egyéni helyzetben a páros vizsgálati szituációban elért eredményéhez képest jelentősen jobb eredményt ért el. A két gyermek teljesítményét megfigyelve a diagramon észrevehető az a kettősség, hogy a dominánsabb iker a páros helyzetben jobban teljesít, míg egyéni helyzetben recesszió történik.

Természetesen ennek hiteles bebizonyítására további vizsgálatokra lenne szükség, melyek ezt alátámasztják, vagy megkérdőjelezzik.

3. Érzékelhető-e egyéni vizsgálati helyzetben az alárendelt iker esetében pozitív irányú változás?

Nem minden esetben volt tapasztalható pozitív irányú fejlődés. Abban az esetben viszont, ha dominanciára utaló jelzések jelen voltak, azok a gyermekek, akik a testvérükhöz képest alárendelt szerepet töltenek be többnyire jobban teljesítettek az egyéni vizsgálati helyzetekben. Ez a teljesítmény a szókincs és a mondatok számának a növekedésében tükröződött. Az elemzések alapján az az iker, aki dominánsabb egyéni helyzetben nem mindig teljesített jobban. Teljesítményben való csökkenés SZ.Z., M.Be., H.M., és L.P. iker esetében volt megfigyelhető. Ebből kifolyólag az állításom csak részben igazolódott be, nem minden vizsgálatban résztvevő alanyom teljesített jobban az egyéni helyzetben.

4. Reálisan látják a szülők a gyermekeiket? Észreveszik a dominancia jeleit?

A szülőkkel való kommunikáció és az anamnézis felvétele hasznos volt számomra. Az alábbi kérdésekre a szülői interjúk során az utolsó előtti kérdésekre adott választ vettem össze a kutatásom során kapott eredményekkel. A kérdésem a következő volt: „*A gyerekek egymással jó kapcsolatot ápolnak? Kettőjük kapcsolatában jelen vannak szerepek? (irányító, vezető, gondoskodó...)*” Tükröződött, hogy még az ikergyermeket nevelő szülők is elenyésző

információkkal rendelkeznek az ikreket illetően, a dominancia jelenlétéről pedig a többsége nem is hallott. E tekintetben a pedagógus édesanya részéről volt felfedezhető a tudatosság, mely szakmaiságának köszönhető. Ebben az esetben a szülő cselekedett is, a dominancia jelenség észrevétele miatt döntött úgy, hogy lányait ugyanabba az iskolába, de külön osztályba íratta be. Szülők megnyilatkozásaiból érzékelhető, hogy előfordulnak észrevételek, melyekből érzékelik, hogy az egyik iker erősebb személyiség, de többnyire nem gondolják azt, hogy ennek háttérében a dominancia állna.

6. Összefoglalás, vizsgálati eredmények, kitekintés

Az ikrek helyzete a beszéd és nyelvfejlődését tekintve több érdekességet rejt magában. Az eddigi kutatásokat megfigyelve elmondható, hogy az iker és nem iker alanyokat párhuzamba állítva egymással eltérés észlelhető. Beszédfejlődésük többnyire elmaradást mutat. Korábbi időszakot illetően úgy vélték, hogy az elmaradás háttérében a genetika áll. Mára azonban az egyre növekvő ikerkutatásoknak köszönhetően körvonalazódott, hogy a környezeti tényezőknek vélhetően nagyobb befolyásoló hatása van a nyelvfejlődést tekintve. Kiemelendő, hogy az ikrek beszéd és nyelvfejlődéséről nem mondható el, hogy rosszabb lenne, mint az egyke társaié, csupán más, ahogyan Métneki (2005) is ezt hangsúlyozta. Ezt a másságot, misztikus világot mutattam be a dolgozatomban. Az ikergyermeknél megjelenő titkos nyelv, a páros elszigetelődés jelensége, a megosztott figyelem, illetve az identitástudat kialakulását és a párdinamikát részletezve a dominancia jelenségének megléte érthetővé válik. Az ikrek életében jelenlévő dominanciaviszonyokról elenyésző információ él a köztudatban. Nagyobb hangsúlyt kell fordítani ennek a jelenségnek a meglétére, foglalkozni kell azzal, hogy milyen hatással vannak egymásra az ikerpárok, mely pozitív, vagy akár negatív is lehet. Dolgozatom központi szerepét ennek az egymásra hatásnak az elemzése kapta.

Kutatásom során a kétpetéjű ikergyermek közötti dominanciajelenségre kívántam felhívni a figyelmet. Ennek alátámasztásának érdekében hoztam meg azt a döntést, hogy két vizsgálati szituációban tanulmányozom az ikerpárokat. Ezzel céloim a páros és az egyéni helyzetben megnyilvánuló viselkedés, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó teljesítmény elemzése volt. A vizsgálatom két lépésben valósult meg. Kiindulópont a kutatásomban résztvevő alanyok (3-8 év közötti kétpetéjű ikrek) felderítése volt, majd ezt követően a szülők ismertetése a témával kapcsolatosan. Az általános tájékoztatás után elkészítettem a szülőkkel az interjút, felvettem az anamnézist. Második lépés a vizsgálat volt, ahol kezdetben mind a két iker jelen volt, majd

utána külön-külön is elvégeztem velük az eltervezett vizsgálatot. A két szituációban a vizsgálat menete azonos volt, az elemzési szempontjaim is megegyezők voltak. A viselkedést, mondat/megnyilatkozás hosszát és a szöveg szógazdagságát értékeltem. Szöveg szógazdagságát tekintve jelentős következtetéseket nem tudtam levonni, hiszen többnyire ugyanazok a szófajok jelentek meg mindenkinél. Elemzéseim a megfigyeléseimen alapultak, melyhez a vizsgálat videófelveleles rögzítése segítség volt, hiszen így ami első pillantásra nem tűnt fel, az többszöri megtekintés után meghatározó jel volt a kutatásomban. Az elemzés során a legtöbb ikerpárnál megmutatkozott a vizsgálatom célja, tükröződött a két vizsgálati helyzetben való eltérés. Meglepő volt a viselkedés elemzés során, hogy páros helyzetben a vélhetően alárendelt gyermeknél megjelenő pótcselekvések, megakadások, motoros nyugtalanság az egyéni szituáció során túlnyomó többségében elmaradt. Ez a nyugodtabb, harmonikusabb viselkedés teljesítménynövekedést vont maga után, azaz több szóból álló, a bővített mondatokat alkottak. Vizsgálatom során kapott eredmények tükrözték, hogy az alárendelt iker egyéni helyzetben jobb teljesítményt ért el. A dominánsabb iker egyéni helyzetben közel megegyező eredményt ér el, mint a páros szituáció során, illetőleg előfordult, hogy testvére jelenlétében teljesített jobban.

Dolgozatom kutatása úgy gondolom tovább bővíthető. Számos szempontot figyelembe véve elemezhető még a téma. A nemeket jelen kutatásomban nem vettem szemügyre, de érdekesnek gondolom abból a nézőpontból is megvizsgálni a témát, hogy befolyásolja-e a dominanciát az eltérő neműség. Mennyire van szerepe annak, hogy fiú-lány ikerpár esetén más az érdeklődési kör, más a gyermekek baráti társasága. Avagy a pedagógusok észrevételeinek megkérdezése a témával kapcsolatosan, akár az óvodai, iskolai nevelést illetően, hogy mennyire van jelen a csoportszobában vagy a tanórán a dominancia az ikrek között. Pszichológussal való kapcsolatfelvétel, interjúkészítés is bevonható. Mi a meglátása, mi állhat annak a hátterében, hogy az egyik iker a testvére jelenlétében a másik pedig egyéni helyzetben teljesít jobban. Összességében elmondható, hogy az ikrek csodálatos, misztikus világa mindenképpen nagyobb figyelmet érdemel. Többet kell foglalkozni ezzel a témával, az ikrek egymásra hatásával.

8. Irodalomjegyzék

Alessandra Piontelli (2019): *Ikrek a világban*. Oriold és Társai Kiadó, Budapest.

Bagdy Emőke (2020): *Az ikerség szociológiai, pszichológiai vonatkozásai*. In: Ikerkutatás és epigenetika. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 137–145.

- Bakos Ferenc (2009): *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémia Kiadó Zrt., Budapest.
- Boncz Imre (2015): *Kutatásmódszertani alapismeretek*. Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs.
- Császár-Nagy Noémi, Vas József Pál, ECP (2020): *Az ikerség szociológiai, pszichológiai vonatkozásai*. In: Ikerkutatás és épigenetika. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 145–151.
- David Crystal (2003): *A nyelv enciklopédiája*. Osiris Kiadó Kft., Budapest.
- Déva (2011): *Az ikrek titkos nyelve*. Nyelv és tudomány. 2011. április 11. Letöltés forrása: <https://www.nyest.hu/hirek/az-ikrek-titkos-nyelve> (Letöltés ideje: 2020.12.20.)
- Drjenovszky Zsófia, Hegedűs Rita és Pári András (2013): *Az ikerhelyzettel járó pozitívumok és nehézségek*. Társadalomtudományi Szemle, 3.évf., 4. sz. 54–88. doi: 10.18030/SOCIO.HU.2013.4.54
- Dr. József István PhD (2011): *Fejlődépszichológia*. Kaposvári Egyetem.
- Dr. Juhász Ágnes (2017): *Logopédiai vizsgálatok kézikönyve*. Logopédia Kiadó, Budapest.
- Fazekas Erzsébet (2011): *Nem tükrökép hasonmások - Az ikrek világa*. Gondolat.
- Fehérné Kovács Zsuzsa, Kas Bence és Sósne Pintye Mária (2018): *Szemponatok a nyelv- és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez*. Családbarát Ország Nonprofit Kft., Budapest.
- Gósy Mária és Pregitzer Márta (2019): *Beszédészlelés és beszédmegértés ikreknél és nem ikreknél*. Anyanyelv-pedagógia XII. évf., 3. sz. 5–13. doi: 10.21030/anyp.2019.3.1
- Gósy Mária és Pregitzer Márta (2019): *Ikergyermek beszédfeldolgozási folyamatairól*. Magyar Nyelvőr, 72–87.
- Gósy Mária (2017): *Anyanyelv-elsajátítás: kutatási irányok, módszerek, lehetőségek*. In: Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 9–33.
- Hanna Ebeling, Tuulikki Porkka, Varpu Penninkilampi-Kerola, Eija Berg, Sari Järvi és Irma Moilanen (2003): *Inter-twin relationships and mental health*. Twin Res. 2003 Aug;6(4):334–43. doi: 10.1375/136905203322296728.
- Hegedűs Rita, Drjenovszky Zsófia (2020): *Az ikerség szociológiai, pszichológiai vonatkozásai*. In: Ikerkutatás és épigenetika. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 151–154.
- Központi Statisztikai Hivatal (2014): *Ikerszülések Magyarországon*. Statisztikai Tükör, VIII. évf. 9. sz., 2014. február 6.

- Laczkó Mária (2020): *A beszéd jellemzői spontán társalgásban és tanórai megnyilatkozásokban*. In: *A nyelv perspektívája az oktatásban*. Líceum Kiadó, Eger Eszterházy Károly Egyetem, 297–310.
- Laczkó Mária (2012): *Dominancia viszonyok tükröződése ikergyermek spontán beszédében*. *Alkalmazott Nyelvtudomány* XII. évf., 1-2. sz. 41–59.
- Laczkó Mária (2011): *Ikergyermek nyelvi fejlettségéről az anyanyelv-elsajátítás záró szakaszában*. *Alkalmazott Nyelvtudomány* XI. évf., 1-2. sz. 89–114.
- Márkus Attila (2006): *Neurológia*. Akadémia Kiadó Zrt., Budapest.
- Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes (1993): *Gyermekelektan*. Hetedik kiadás. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Métneki Júlia, Pári András (2020): *Az ikrek biológiája*. In: *Ikerkutatás és épigenetika*. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 21–31.
- Métneki Júlia (2019): *Az ikerkutatás múltja, jelene és jövője az orvostudományban*. Akadémiai Kiadó, *Magyar Tudomány* 180(2019)8, 1109–1111 doi: 10.1556/2065.180.2019.8.1
- Métneki Júlia (2016): *Ikrek kultúrtörténete és biológiája*. PhD Kurzus. Letöltés forrása: <https://docplayer.hu/19310995-Ikrek-kulturtortenete-es-biologiaja-metneki-julia-phd-phd-kurzus-2016-februar.html> (Letöltés ideje: 2020.12.20.)
- Métneki Júlia (2005): *Ikrek könyve II. (A fogamzástól a felnőttkorig)*. Melania Kiadói Kft., Budapest.
- I.Moilanen, P. Pennanen (1997): „Mother’s child” and „father’s child” among twins. *A longitudinal twin study from pregnancy to 21 years age, with special reference to development and psychiatric disorders*. *Acta Genet Med Gemellol* (Roma), 1997;46(4): 2019–30. Letöltés forrása: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9862010/> (Letöltés ideje: 2021.12.15.) doi: 10.1017/s0001566000000453
- Neuberger Tilda (2017): *A szókincs alakulása a beszédfejlődésben*. In: *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 121–140.
DOI: 10.18425/GYERMEKNYELV.2017.121
- Neuberger Tilda (2014): *A spontán beszéd sajátosságai gyermekkorban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Neuberger Tilda (2013): *Analógiás jelenségek hat- és hétévesek spontán beszédében*. In: *Analógia és modern nyelvléírás*. EME, Kolozsvár, 194–214.

- Rosta Katalin (2015): *A nyelvi fejlődés folyamata, az eltérő nyelvi fejlődés korai felismerése és terápiája*. ELTE Gyakorló Óvoda és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Gyermeknevelés 3. évf., 2. sz. 121–130.
- Tárnoki Ádám, Tárnoki Dávid, Littvay Levente, Métneki Júlia, Melicher Dóra és Pári András (2020): *Ikerkutatás és epigenetika*. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest.
- Pári András (2011): *A megemelkedett ikerszületési arányszámok körülményei és területi vonatkozásai Magyarországon*. Területi Statisztika, 2011/6. 620–637.
- Pekár Dóra (2015): *Ikertitkok: egyforma testben különböző lelkek*. Mindennapi Pszichológia. Letöltés forrása: <https://mindennapipszichologia.reblog.hu/ikertitkok-egyforma-testben-kulonbozo-lelkek> (Letöltés ideje: 2021. 04.01.)
- Pekár Dóra (2012): *Több, mint testvér. Egyforma test, különböző lélek*. Mindennapi Pszichológia 2012. évf., 3. sz.
- Szajli Claudia (2018): *Ikek titkos nyelve*. Mindset pszichológia, 2018. február 28.
- Ranschburg Jenő (2009): *Szülők könyve - A fogantatástól az iskolakezdésig*. Saxum Kiadó Bt.
- René Zazzo (1960): *Az ikrek, a pár és a személy, 2. kötet*. PUF, Párizs.